

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST

ANNALES UKRAINIENS
DE POLITIQUE, DE LITTERATURE
ET D'ARTTHE UKRAINIAN ANNALS
OF POLITICS, LITERATURE
AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЕЮ
С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

x

Книжка 1

Субота, 16-го лютого 1924

Зшиток 7

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	97
ЩЕ ПРО ГАЛИЦЬКУ ТРАГЕДІЮ	98
З ЧОГО ЖИВЕ ПОЕТ — Проф. др. Макса Й. Вольфа	101
ТЕОФІЛЯ РОМАНОВИЧКА — Богдана Л.	102
УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ 1649 ПО „ФРАНЦУЗЬКІЙ ГАЗЕТИ“ — І. Борщака	104
ЗАОЧНА ОСВІТА — Проф. В. Коваля	105
ФЕЛІКС ЛЮШАН — З. Кузелі	107
ТЕАТРАЛЬНА ХРОНІКА — О. Г.-Л., З. К.	108
MISCELLANEA	108—109
МУЗИЧНА ХРОНІКА — А. Рудницького	109
МІЙ РІДНИЙ КРАЙ — Василя Некрасевича	110
VIOLA TRICOLOR — Теодора Шторма — (Кінечъ) .	110

Образковий додаток (з сучасних жіночих мод)

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кождої суботи.

ЗМІСТ 1-го ЗШИТКА:

Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпрянщини. Гійом Левассер де Боплан — І. Борщака. Петра — З. Кузелі. Легенда — Б. Лепкого. Рідний Улик — Р. Кіплінга.

ЗМІСТ 2-го ЗШИТКА:

Чорний рік в історії Німеччини. З галицької трагедії. У народу дідичної мудрости в політиці. Руїна європейської цивілізації? — І. Кревеца. Марко Вовчок — Б. Лепкого. Російські історичні журнали в 1922—1923 рр. — І. Кревеца. Культурне життя Радянської України в 1923-ім р. — Л. Волоха. Рідний улик — Р. Кіплінга. На Святій Вечір — Б. Лепкого.

ЗМІСТ 3-го ЗШИТКА:

Політична хроніка. За рідну школу. Ватрослав Ятіч — З. Кузелі. Відродження національної думки в українській історіографії — І. Кревеца. Державоспособність української демократії. Отто Бравн — Б. Лепкого. Музична культура — З. К. Тростина — А. де Віні. З тихих драм великого міста — Б. Л.

ЗМІСТ 4-го ЗШИТКА:

Гайнріх Гайне посередником між Німеччиною і Францією — Проф. др. Макса I. Вольфа. Щоб бути нацією. Арне Гарборг — Богдана Лепкого. Історик і сучасник — Ів. Кревеца. Біда з назвами. Літературна мова малих народів. „Ся“ — Володимира Бирчака. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

ЗМІСТ 5-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна. Совітський авторитет — Р. П. Гуго Гофмансталль — Ф. Чірна. Музей і бібліотека тов. „Просвіта“ в Ужгороді — В. Залозецького. Ганаки — З. К. Українські таборові часописи у Німеччині — З. Кузелі. Мадам Троцька — А. Аверченка. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в інш. краях Європи
на $\frac{1}{2}$ року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на $\frac{1}{4}$ року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріали слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати наше конто в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тисе“.

ЛІТОПИС

Кн. I

Субота, 16-го лютого 1923

Ч. 7

Рукописи і листи у редакційних справах посылати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

ЛОЙД-ДЖОРДЖ любить, неначе опера артистка або фільмова зеїзда, щоб його ім'я лунало по світі. Коли Британіям стало за-богато його спасання Европи і світа при помочі конференцій і дипломатичних нот, та коли вони спонукали його передати провід імперії в інші руки — він, замість віддати останки своєї життєвої енергії гольфовому спорту, залив головні європейські й деякі американські органи повінню статтей про актуальні політичні справи, особливо горячо побиваючи версайський трактат — свою рідну дитину, та президента Піонкаре — свого спільника по батьківстві; сього останнього за те тільки, що він, разом з іншими Французами, намагається серіозно трактувати згаданий трактат, а не так як Лойд-Джордж: вчора любив, сьогодні забув...

Та й сі вияви його доброго гумору, після одного року, проїхавши людям. Не тілько видавці газет, а й публіка перестали цікавитися його статтями, де було чимало дотепу, а мало думки. Новий британський уряд, якому Лойд-Джордж наперед робив велику рекламу, не платив тим самим добром амбітному старикові... В такій розпучливій ситуації мусів Лойд-Джордж чимось звернути увагу світа на себе, і таки доконав сього. Цілі три чи чотири дні весь світ стояв під враженням сенсаційних розоблачень Лойд-Джорджа про „тайну умову Вильсона і Клемансо 1919-го р.“ щодо окупації лівого боку Рену. Та ще сенсаційна вістка не добігла до всіх місць свого призначення, як уже здогонила її друга — що се тілько плід буйної уяви і слабої пам'яті Лойд-Джорджа.

Se non è vero, è ben trovato; хоч і не правдиве, а дотепне. Дійсно, що може бути пікантнішого як тайна політична умова між американським доктринером, ворогом усякої „тайної дипломатії“, а цинічним політичним практиком, — на конференції, що мала відкрити нову еру благоінностя між людьми, поза спиною найближчих товаришів перемоги? Вся вістка показалася неправдива. Ціла справа зводиться до того, що Клемансо „переконав“ наперед Вильсона, а потім Лойд-Джорджа у справедливості французьких домагань... Сей останній так уже забув свою ролю на мировій конференції, що прочитавши протокола її увірив, що впав на слід незнаної йому досі тайної дипломатії, та осмішив себе.

В дійсності, як хто запантеличив мирову конференцію 1919-го р., то не Вильсон, що по своїм силам обстоював свої „принципи“ і під напором партнерів здавав одну позицію за одною; і не Клемансо, що завсіди був вірний своїм ідеям і своїм ділам; — а тільки Лойд-Джордж, своєю безпринципною еквілібрістикою.

Се-ж від нього самого походить звісний анекдот про Вильсона, характеристичний не тілько для сього, а й для самого автора. Уявіть собі, говорив він, який упрямий сей президент: шість днів переконував я його і з ледвою бідою переконав, що біле є чорне; кілька днів пізніше, в шести годинах я не міг його переконати, що се не так, що річ мається навпаки, так як він зразу думав...“ В таких обставинах, що путнього могло вийти з мирової конференції? Зокрема, західно-українські землі мусять дякувати за свою долю в першу чергу Лойд-Джорджені.

БЕНЕШ, міністр закордонних справ Чехословаччини, подав 6-го с. м. парламентарній комісії експресі про міжнародне становище держави. За п'ять літ своєї діяльності на сім уряді, Бенеш успів виробити собі політичне ім'я, що переростає міжнародне політичне значення чехословачкої держави. Інтелігентний, прозорливий, тактовний, та при всім повний ініціативи й діяльності — він цінений, як першорядна дипломатична сила, всіми європейськими кабінетами. Доказ — що не тільки у великих державах є плодовита земля під визначних політиків; побіч Греції і Сербії стала Чехословаччина. Тому не диво, що до голосу д-ра Бенеша прислухувалася вся Європа.

Його промова розвіяла наперед одну з останніх політичних легенд, буцім-то він недавно виступав у ролі маклера між Францією і Словаччиною. Показується (згідно з нашим поглядом у 3-ім числі), що Бенеш не належить між оптимістів щодо сучасного режиму в Росії і не вірить у жадні заповідані користі, політичній господарські, з визнанням Словачів, хоч і не є принципово протиєвий такому визнанню; торговельну умову з ними Чехословаччина має вже здавна.

Про союз з Францією, підписаний 25-ого м. м., заявив Бенеш, що в ньому, окрім оголошених пунктів, нема жадних тайних постанов, зокрема військового характеру; що він має тільки одну мету — удержані *status quo* сучасного політичного систему в Європі. Сьому можна цілком вірити: політична доля Чехословаччини нерозлучно звязана з удержанням сього систему, утвореної мировою конференцією в Парижі; вона з ним прийшла на світ, та впала-б або основно захіталася би з переміною його. Тому-то не диво, що ся молода держава старається скріпити своє становище сітю міжнародних умов і політичних союзів з тими, що так само як і вона заинтересовані в удержанні *status quo*.

Заперечив також міністр рішучо поголоскам, буцімто Мала Антанта, наслідком югославянсько-італійського трактату, попала у критичне становище; що буцімто сей трактат був для нього самого великою несподіванкою й ударом. І знов нема найменшої підстави не вірити йому. За-богато спільніх інтересів між державами Малої Антанти, щоб роздувати можливі суперечності! Той сам принцип доторкає і взаємин з Польщею. У нас, Українців, помічається нахил прибільшувати польсько-чеські суперечності і висновувати з них фантастичні комбінації на найближчу будущину. З експою виходить м. ин., що причина оставання Польщі поза Малою Антантою лежить більше по польськім боці, а не навпаки. Під адресом Польщі сказав міністр: „Порозуміння буде тим тяще, чим активніше виступить нова Росія в європейській політиці.“ В сих словах скривається пояснення тих причин, що здержують Польщу від приступлення до М. Антанти.

КАРПАТСЬКА РУСЬ стоїть на передодні виборів — не в автономний сойм, який по міжнародним постановам належиться їй, а тільки у праський парламент і сенат. Доси жила ся країна щось неначе в умовах абсолютизму; тепер державний закон з 1920 про вибір і склад загально-державних законодатників уstanов, посольського дому і сенату, розтягається і на неї: руські посли з автономної території появляться у Празі.

Який буде склад руського заступництва, се при партійнім хаосі за Карпатами трудно вгадати; та який він і не був би, то два національно-політичні питання без сумніву обєднають усю репрезентацію: питання дійсної автономії і питання границь. Щодо сих останніх, то поза К. Русю мало хто знає, що приблизно $\frac{1}{3}$ української території, все на захід від р. Уга, не входить у склад „автономної“ провінції, тільки призначена на утоплення в чесько-словашкій більшості. Ось де незагоєна рана українсько-чеських взаємин! Не заслонить її корупція ширена між українськими емігрантами в самій Чехії.

ТАТАРСЬКІ ВІСТИ з Московщини не перевідаються. Хоч би й як критично ставитися до них, то вони за довго тривають і за часто поновлюються, щоб їх ігнорувати цілком. Es muß doch etwas faul sein im Staate Dänemark. Що саме діється там? Може бути що Троцький найлояльніша людина у світі, а червона армія найбільше дисциплінована; може бути що в Совнаркомі і всяких інших комах панує згода; може бути що нове визнання Сowіtіv дещо змінить їхнє становище, а деякі далекі вигляди на закордонну позичку згальванізують ще раз їхній господарський організм і полатає фінансове безладдя; та одного певно бракує в Росії, такого чого не лèгко набути. Себто авторитету; морального і політичного; серед упривілейованих і серед мас. Останній авторитет пішов з Ленином до гробу. Як він витворився і на чому основувався, се неважно; досить того, що він був, що коло його особи творилася легенда — необхідна на Сході для виконування влади. І криза політичного авторитету належить між

найтіщи. Як його віднайде совітська Росія? І чи взагалі віднайде його? Отсе питання: бути — не бути для сучасного режіму. То-ж кожного дня можемо почути про несподівані події на Сході.

Ще про галицьку трагедію

Пошо довго лаяти минуле, якщо се не має принести пожитку сучасному? Будущини ради, не треба побоятися жадного зусилля, щоб зарадити сучасному нещастю. (Тушибидес)

НАША стаття „З галицької трагедії“, у 2-ому зшитку „Літопису“, викликала недоволення „Діла“. В огляді преси, під заголовком „Хто є виновником лиха?“, у 27-ім числі с. р., подає воно другу частину статті — ту що обговорює роль преси в останніх роках галицько-української політики — і притчує до сих виписок свої полемічні замітки. „Діло“ признає згори, „що богато слухності містять у собі стрічки „Літопису“, а радше (?) його редактора,“ однаке жаліє над сим, що той редактор буцімто „відповідно не розміщує світла і тіней“, може несвідомо, а може свідомо... Далі протестує воно проти міряння сучасної української преси передвоєнною мірою (а якою?); перечить, буцімто українське громадянство Галичини бере 99,99% своєї політичної мудрости з своєї преси; натомість учевняє, що „99,99% громадянства сьогодня черпає свою політичну мудрість не з преси, тільки з поголосок, чуток, нашпітувань, або з мутних джерел такої преси, якої перед війною у нас не було“ (й ось таки порівнання з ранішими часами!); закидає, що буцімто й „Літопис“, чи його редактор, приєднується до тих нових органів преси, що „тільки те є роблять, що сіють недовір'я до „Діла“, деякі навіть з наказу і за спонукою людей, яких народ виніс був на найвищі щаблі“. І якщо громадянство навчилося нетерпимості, некритичності, фразерства і нещирості в політичних питаннях, то — на погляд полеміста — не від самого таки „Діла“, а від тих чинників, „які взяли на себе обовязок дипломатично виграти галицьку справу на міжнародній арені, які фактично вели галицьку політику до 14-ого березня, і які тепер стають на голові, щоби дальше задержати в своїх руках провід нашої політики, не тільки за границею, але і в краю“, і тому, мовляв, докори треба звернути в їх бік, а не в бік „Діла“, яке було тільки „посередником“ у навчанню нетерпимості, некритичності і т. ін. Перемішавши сим способом питання відповідальнosti за означену політичну акцію з питанням політичного виховання громадянства пресою — „Діло“ складає всю вину за сьогоднішній стан преси тільки „на тих, які а) ту пресу всіми способами тероризували, або б) ігнорували її тоді, як ще був час остерегти громадянство від обману, самодурства і дурних учинків“.

В сім місці кінчиться оборона „Діла“, а починається наступ на редактора „Літопису“. Бо під винуватцями категорії б) воно розуміє в першій мірі С. Томашівського. Він, мовляв, належить до тих, „які були, або повинні були бути в курсі справи і які — на жаль — мало виявили чесності, прозорости, контролі, крити-

цизму і реалізму в національній політиці; не тільки не проявили вони ініціативи задля осто-
роги громадянства... але навіть і тепер не мають цивільної відваги зробити того з від-
критим шоломом... висловити своєї думки відкрито і ясно, тільки обходить поза плоти
тай поза огороди"... Се останнє бачить по-
леміст „Діла“ в афоризмі „Війна і мир“, умі-
щеннім зараз за статтею „З галицької трагедії“,
який буцімто заступає думку автора сеї остан-
ньої, та кінчить словами: „Смутком віє від
такого вияснення наболілих питань.“

* * *

Ось короткий та вірний зміст відповіди „Діла“. Чи треба вимовнішого образка за-
непаду нашої преси? Або нагляднішого доказу,
як мало користають деякі люди з власного
досвіду? Се-ж очевидне нерозуміння своєgo
основного завдання і свідоцтво моральної без-
сильності, якщо не чого гіршого, коли велиться
вірити, що старий поважний орган громадської
думки, остаючи безпереривно в тісному звязку
з громадянством, мусів буцімто упасти невин-
ною жертвою нездарності чи недобросовісності
одиниці чи малого гуртка одиниць за кордоном,
відорваних від українського громадянства, хоч
би й під шумною назвою „уряду“. Чи не було
першим і найголовнішим обовязком якраз чесної
преси не допустити до такого ненормального
стану? Національна преса — се-ж народна
совість, якій не до лиця поза ображеної діво-
чості. — Коли „Діло“ й досі не розуміє сього,
то можна зневіритися в його будущині.

Щодо закидів, обернених в бік „Літопису“,
мусимо з усею енергією запротестувати проти
тврдження, буцімто він „не важиться вислови-
ти своєї думки відкрито і ясно, тілько обходить
поза плоти та поза городи“. Невже наші за-
мітки про „Діло“ були ще замало „відкриті і
ясні“? Які там „плоти й городи“? Се очевидна
нетактність, коли один часопис, щоденний, при-
своє собі право диктувати другому, тиж-
невому, на які теми йому писати! „Літопис“
пише — у межах спроможності — про се, що
уважає актуальним, корисним або інтересним;
пише тоді, коли уважає відповідним; однаке
завсіди пише достаточно ясно і відкрито, щоб
інтелігентний і добросовісний читач міг зрозуміти.
У статті „З галицької трагедії“ сказано
виразно, що про „фактичні помилки нашої на-
ціональної політики в останніх 5—10 роках“
говоритимемо при іншій нагоді, та сим разом
обмежилися до заміток про одну з основних
причин безуспішності нашої політики — про
пресу, саме з приводу розпучливого новорічного
крику „Діла“. Чи можливо поставити справу
ясніше і відкритіше? В таких обставинах, до-
бачувати в афоризмі „Війна і мир“ той тин, за
який буцімто ховається боязький автор, може
хиба зла воля. Хто переглядав „Літопис“, той
знає, що всі міщені в ньому афоризми більш-
менш підходять до обставин нашого національ-
ного життя (на те їх вписано їх!); а хто лише
знайомий з редакційною технікою, знає також,
що рішаючий голос про те, чи треба покористу-
ватися афоризмовим запасом (він здавна готовий
і зложений), має не так редактор як метрампаж.
І так зправди було при 2-ім зш. „Літопису“.

Що тоді вибір упав на „Війну і мир“ і що зміст
сього афоризму припадково дістroevся до пе р -
шої частини статті „З галицької трагедії“ —
частини „Ділом“ навіть незгаданої — то наша
редакція хиба заслужила за се признання, а не
низької інсінуації з боку львівської посестри.
Очевидний знак морального занепаду нашої
преси.

* * *

На сьому ми могли-б закінчити цілий випадок
з „Ділом“ і полишити читачам остаточну думку
про нього. Та на-жаль, у полеміці львівського
дневника є ще один важкий закид проти ре-
дактора „Літопису“. Він, мовляв, не тілько
тепер не має цивільної відваги виступати з від-
критим шоломом (що за неустрешений лицар
написав таке, де його лице?); він також
один з тих „наших дипломатів, які були і
повинні бути в курсі справи і які на-
жаль... не проявили ініціативи“ в боротьбі з
лихом, „ігнорували пресу тоді, як ще був час
остерегти громадянство від обману, самодурства
і дурних учинків.“

Закид „Діла“ (не можна сказати, щоб він
був дуже ясний і відкритий) треба розуміти
так, що редактор „Літопису“ — ні в часі коли
він був на службі української національної
політики (себто до 1921), ні потім вийшовши з
неї, хоч був чи повинен був бути „в курсі
справи“, — своїм ігноруванням преси і браком
ініціативи не остеріг громадянства тоді, поки
був ще час та сим способом став співвинуватцем
за катастрофу 14-го березня. Се такий важкий
закид, що наш редактор приневолений просити
у своїх читачів вибачення за впровадження в
дискусію деякого особистого елементу (річи —
самому йому дуже осоружної й завсіди уника-
ної); та, як зараз побачимо, за особою тут
ховається одна доси незнана сторінка най-
новішої історії галицьких Українців, яку в
цілості писати тут не місце, та й поминути
вже неможливо.

* * *

Почнемо „відкрито і ясно“ без „плотів і
городів“: Докір „Діла“ зроблений *mala fide*, не-
добросовісно. На-скілько він спрямований проти
„урядової“ діяльності нашого редактора, поки
він був у „дипломатичній“ службі, то всякому
звісно, що культурні звичаї не дозволяють
урядовці забігати у пресу, щоб остерігати
громадянство від наслідків урядової політики,
а коли так було, то се була-б анархія. Звісно,
кождий громадянин у подібнім становищі, коли
він не безхарактерний карієрист і задоволений
жолобник, має не то право а й моральний
обовязок виявляти свої погляди, помічення,
поради й остороги, однаке тілько і виключно
по адресу своїх урядових зверхників. І кождий
громадянин у подібнім становищі, коли тілько
він почуває у собі крихітку моральної відпо-
відальнosti за вчинки тої національної влади,
у службі якої він остає, не оставатиме на своїм
уряді, коли переконався, що він не в силі
змінити даного погубного політичного напрямку.

Чи наш редактор, будучи в урядовій службі,
користувався тим своїм правом і сповняв той

свій обовязок, про се редакція „Діла“ може докладно не знати, та все-ж таки тілько відомо їй, щоб удержатися від легкодушних юнкетив (пригадаємо хочби лист нашого редактора до „Діла“ з 15. VIII. 1923). Не входячи у справу $2\frac{1}{2}$ літного відношення до зверхного уряду (про се можуть чимало сказати архиви), фактом є, що наш редактор уступив із служби (окрім д-ра Панейка, мабуть чи не одинокий з усіх Галичан добровільно), коли по довгім досвіді переконався, що з одного боку дотеперішна політична тактика урядових сфер мусить неминучо довести до катастрофи, а з другого — що нема вже найменшого вигляду вплинути на зміну сеї фатальної тактики. Значить, коли докір „Діла“ був спрямований проти колишньої урядової діяльності нашого редактора, то він цілком неоправданий.

Та, може бути, „Діло“ мало на оці здергливе становище нашого редактора після його виходу із урядової служби в 1921-ім році? Воно-ж пише, що й сьогодні „Літопис“ ховається поза тини й городи... Так, пише, однаке знає, що неправду пише. В дійсності, наш редактор не поминув жадної нагоди, яку тілько зустрічав у своєму емігрантському життю, щоб не остерегти — поки був час — нашого громадянства від наслідків політичного засліплення; коли се йому не вдалося, то се вже буде чиясь інша вина — вина самого громадянства, а в першій мірі його львівської преси. Приїхавши з Лондону в липні 1921, він старався говорити з усіма важнішими земляками, в першу чергу урядовими, та — з усею обережністю і потрібним тактом — з'ясовував дійсне наше становище, остерігав від злуд і неминучих потім наслідків, розвивав свої погляди щодо зміни тактики і т. ін. І який був успіх? Одні, неначе загінотезовані, слухали і ні дрібки не розуміли; інші розуміли і злорадно усміхалися, що позбуваються невигідного урядовця і товариша; інші погоджувалися і притакували, однаке вмивали руки, бо мовляв нічого самі не вдіють; знов інші, зміркувавши в чому діло, втікали від розмови; а були й такі, що ловили кожде слово, щоб із власними додатками подати донос до „рішаючих чинників“. В таких обставинах, наш редактор переконався скоро, що з урядовими особами, до краю здеморалізованими, не договориться ні-до-чого; тому сподіався знайти більше зрозуміння серед не-урядових кол нашої еміграції, головно членів Національної Ради, настроєніх переважно опозиційно до уряду. Та й тут помилився. З жахом побачив він, що ся опозиція закидає своєму урядови гріхи діаметрально противні тим, якими сей зправди грішив: уряд, мовляв, за-мало принциповий, за-надто угодовий, через-край нерішучий і т. ін. Коли сі панове почули, що наш редактор повернув з Лондону і нічого не говорить про те, щоб Європа не мала жадної іншої жури й амбіції, як тілько негайнє визнання самостійної східно-галицької державності, почали не тілько уникати контакту з нашим редактором, а просто його бойкотувати: прим. він не був ніколи прошений на збори членів Н. Ради або партійної групи, хоч він мав право домагатися того і зправди домагався. Одним словом, деморалізація і спілota галицької еміграції була безмежна і прийшлося зараз-же махнути на неї рукою.

Громадянство в краю інакше — подумав наш редактор і старався навязати з ним нитки порозуміння; звісно, скілько на чужині се можливо. Коли почув, що хто приїхав з Галичини, старався видіти його і говорити з ним, знов з усею обережністю, однаке успіх був майже жадний. Не до увірення, а все таки правдиве, що знайшлися земляки на еміграції, зокрема урядові, які пильно дбали про те, щоб не допустити приїжжих Галичан до безпосереднього контакту з ним, і — мали успіх, не трудний при тім, бо та сама психічна хорoba, що з'їдала еміграцію, себто манія самодурства, обхоплювала і краєве громадянство. Не-один земляк, остережений щодо політичного „песимізму“ нашого редактора, не спішився зійтися з ним.

Оставала листова переписка і преса. Перша була дуже трудна з огляду на польську цензуру; а коли часом було можна обійти її, то часто не діставалося жадної відповіди, часом тілько загальні фрази, а в найліпшім разі відзвів такого характеру: ваша правда, ми самі відчувасмо, що летимо у пропасть, однаке не можемо інакше говорити і робити, іменно з огляду на прилюдну опінію, на настрій і т. ін. А самодержавним керманичем громадської опінії було тоді — „Діло“. Розказують прим. таке, що редактори його, на політичних нарадах, висловлювали не-одну критичну і здорову думку, однаке ніколи не висказували її в часописі, тілько навпаки творили ілюзії, підхоплювали всі можливі поголоски, чутки і нашпітування з усіх мутних джерел і годували ними громадянство до самого останка — до 14-го березня, а навіть ще довше.

* * *

В таких обставинах: що мав почати громадянин, з національно-політичною совістю? Написати й видати політичну студію, критичні спомини то-що? Українська преса убила-б була се мовчанкою і громадянство не мало-б жадної безпосередньої користі. Скласти сензаційний памфлет в роді J'accuse..., ударити на уряд, викликати реакцію у громадянстві, спонукати до ратування останків? Редактор „Літопису“ признається, що така думка кількома наворотами виринала в його голові, та кождим разом він покидав її і — не помилився. Коли все громадянство, з малими виїмками ціле від гори до низу, з виключною вини його провідних сфер, з окрема з вини його преси, було так тяжко психічно хоре, то не одна, а й п'ять брошур було-б не уздоровило його. Воно сліпо вірило, не то в необхідність і можливість, а в близьке і певне здійснення галицької державної самостійності — у річ, для кождого нормально думаючого політика в даних обставинах абсурдну і нездійсніму. Коли-ж, після такого революційного виступу одиниці чи гуртка, прийшов би був той-же самий 14-ий березня (що з огляду на змарніваний довгий час було дуже правдоподібне), або кожда інша, навіть корисніша розвязка галицької справи (автономія, міжнародний статут, федерація і т. ін.), то всі почитателі безоглядної державної ідеї, в першій мірі преса, не були-б сказали: сю не вдачу спричинила зрадлива

акція тих а тих людей? Дехто дожив сього і без усякої акції. Ні, се божевілля мусіло дійти до краю, щоб стати Schulbeispiel-ом для нових поколінь.

* * *

Се велике непорозуміння, в самих основах власного звання, коли „Діло“ докоряє приватну людину за ігнорування преси. Невже не було обовязком його самого інформуватися про стан нашої справи за кордоном не у самих тільки урядових колах? „Діло“ знало прим., що Панейко уступив, що Томашівський уступив; чи воно спітало кого з них, яка були причина уступлення, який їхній погляд на нашу справу, що вони думають про найближшу будущину і т. ін.? Ніколи, бо се воно ігнорувало нашого редактора, а не навпаки!

Ставши політичним редактором „Українського Слова“ в Берліні, наш редактор не закривав своїх думок і поглядів перед широким громадянством; вони були доступні й „Ділу“. Та чи воно відгукнулося коли на них? Ніколи. Пізніше, вибір із статей „Українського Слова“ вийшов окремою книжечкою, а з неї дехто з читачів (як знаємо з досвіду) дійсно вичитав осторогу громадянства. А як поставилося „Діло“ до сього видання? Воно з'ігнорувало його... Не тільки ігнорувало. Воно радо містило кожду напасть на автора, політичну і не-політичну. Не зважаючи на се, він задовольнив бажання одної людини (з поза редакції) і став на якийсь час співробітником „Діла“, однаке мусів при тому приймити застереження, що не буде писати про українські, зокрема галицькі, політичні питання. Та й у сих тісних межах співробітництво не протяглося довше трьох місяців... І ні тоді, ні раніше, ні опісля він не дістав з ред. „Діла“ жаднісенького письма, жадної пропозиції, жадного запиту, жадної інструкції. Ах, вибачайте! Будучи в м. травні у Львові, наш редактор одержав пропозицію написати статтю про... знесення панщини в Галичині, і — відмовив. Мабуть чи не се дало тепер привід „Ділу“ нарикати на ігнорування його й не остерігати громадянства.

* * *

Щодо остерігання. Про ріжні остороги нашого редактора зперед 14-ого березня може дійсно не знає львівський орган, коли не цікавився сюю справою; та про одну, після 14-ого березня, знає прекрасно. Наш редактор дуже горячо перестерігав, щоб не проголошувати на Народнім Зізді т. зв. автономічної резолюції, та всі перестороги розбилися об... редактора „Діла“. А якби він тоді був послухав остороги, то тепер не було-б бойкоту і плачів...

Так виглядає „ігнорування“ й недостача „ініціативи для остороги громадянства“ в розумінню сучасної львівської преси. О, ми дуже добре знаємо, чого бажається „Ділу“! Воно хотіло-б, щоб хтось оборонив його, накидавши на б. галицький уряд і його галицьких прихильників. Само воно не хоче чи не вміє сього зробити, і радо покористувалося-б чужими руками, та не може знайти знаряддя. Для нас, б. галицький уряд належить уже до

безповоротної історії, і тільки історично-політична критика належиться йому; ся прийде у своїм часі і на своїм місці; та тепер найважніша справа — то уздоровлення українського громадянства від тяжкої психічної недуги і від шарлатанства його преси. В тім напрямі, „Літопис“ зробить усе, що буде в його силах.

З чого живе поет?

ЗДАВНА вже знаємо поетів, які були обережні у виборі своїх родичів і вміли прийти на світ синами богатих батьків. Ними не потребуємо займатися. Посідаючи матеріальне забезпечення, вони могли вигідно присвятитися мистецтву, робити дуже гарні вірші і віддаватися найблагороднішому ідеалізму. Блаженні! Одначе вони творять виїмок. Загал поетів — це нуждари. Якже-ж жили вони з своєго мистецтва або на перекір своєму мистецтву?

Шіллер написав поему, в якій змалював поділ землі. Всі стани хапають свою частку з дібр сього світа, лише поет прогайновує хвилину і з'являється аж тоді, як усе вже роздане. Сам Зевес не може помогти своїому „любимцеві“ і в заплату за це запрошує поета часто відвідувати його на Олімпі. Безперечно се дуже велика почесть, але навіть найменше виагливий смертник не може жити нектаром і амброзією.

Правда, у класичних грецьких часах поводилось поетам лішче. Вони виконували державні функції так само, як полководці, судді або урядники; вони були повноправними атенськими горожанами і користувалися всіми горожанськими привileями. Невільники працювали, а пани безжурно займалися вільними званнями. Навіть інсценізацію творів брала в свої руки держава; вступ до театру не коштував нічого, ще й плачено відвідуючим за те, що вони приглядались драмі Софокля або Евріпіда. Розуміється, що театри були все випродані. Одначе авторам було це байдуже, вони не потребували давати за марну плату плодів своєго духа.

Щасливі часи! Але занадто гарні, щоб постійно могли удержатися. Вже у Римі поети самі мусіли дбати про себе. Було це трудне завдання, бо Римляне, сей найбільше немистецький народ світа, не журилися поезією. Щойно тоді, коли облизала їх трохи грецька культура, одиниці вважали потрібним дбати про поетів. Вони грали ролю протекторів, а поети вступали в їх службу. Не було це, правда, дуже почесне становище, проте у римського патріція, що мав у столиці палату, а над неапольським заливом величаву віллу, можна було жити і писати вірші. Ніколи не радив би Гораций товаришам-поетам держати свої твори дев'ять літ у столиках, коли богатий Меценас не подбав був за нього. Своїму добродієві дякував він у численних віршах. Вони живуть ще сьогодні. Але проглони і нарікання, які може витиснула поетові з уст його залежність від багатого чоловіка, прогомоніли вже давно.

В ближніх до нас часах лише драматичні поети мали змогу звертатись до ширшої публіки, яка платила і з якої вони могли жити. Менандр заробив своїми комедіями богато гроша; правдоподібно також Плавт, Шекспір і Молієр стали

богатими, а що найменше маючими людьми. А коли цього не можемо сказати про Лопе ді Вега, причиною цьому було те, що дами з театру забирали закоханому поетові всі гроші з вистав. Зате поети не-драматики, твори яких ходили з рук до рук у відписах, мусіли або присвячуватися своєму мистецтву як бічному званню, або іти на удержання якого-небудь князя. Данте пробував своїх сил з невеликим успіхом спершу в політиці, потім відбував прощу, переважно як не радо бачений гість, від одного князівського двора до другого. Його товариші мали переважно тверду натуру: задня писали вони урядові акти, а вечером творили вірші; подібно як німецькі майстерзінгери сиділи цілій тиждень за лавою, щоб зате недільне пополуднє виповнити поезією. Пішше велося прованським трубадурам. Вони настроювали свої гарфи для похвал у честь високого протектора або панської протекторки. По звичаю, останні не лишилися виплачували трубадурам надгороду любовю, але, скільки цього було треба, дбали і про їх матеріальні потреби. Що-правда, це забезпечення не було дуже богате: деякі трубадури мали богато любови, але зате у них були обдерти кафтани і мало що юсти.

В часах ренесансу належало до доброго тону збирати довкола себе, як можна найбільше, поетів-слуг. Італійським дворам залежало мати на тім, щоб перевищувати один одного у плеканні мистецтва і пишатися найзначнішими іменами. Був се золотий вік мистецтва. Яка шкода, що поетам не припало ніщо з цього золота. Аріост жив тоді на феррарськім дворі у Альфонса д'Есте. Князь був гордий на „своєго поета“, так само як його наслідник пишався нещасливим Тассо, однаке поведінка протекторів з ними була гідна пожалування. Вони жили в найбільшій нужді. Аріост носився деколи з думкою переселитись у Рим, але вже при першій спробі йому не повелося; пана (з роду Медічі!) обіймив його, пощілавав в обіщоки, але навіть не затримав його на вечерю!

Так велося тоді мужеві, що був признаний найбільшим поетом Італії. Що-ж мусіли відмежувати поменші генії? Їхнє життя на дворах італійських князів рівнالось пеклу на землі. Вони обідали в челядній комнатах та були видані безпощадно на ласку і вередливість своїх панів. Безперечно, се було почестю для поета, коли пан наділив його титулом приятеля, однаке, як пише оден з них, з сими приятелями обходилися звичайно гірше ніж з кіньми. Поезії і поетів оферовано за богато, в наслідок цього падали вони на курсі. Поетів можна було набути за дешеву ціну і знатні пани не думали цілком платити за свого поета-слугу більше необхідно потрібної ціни.

Винахід друкарської штуки дав теоретично поетам можливість апелювати до мас, однаке у практиці богато не доставала до цього. Спершу штука читання мусіла ввійти в дальші кола, а потім ще треба було установити право накладу, яке запевнювало авторові виключне користування його духовим твором. Що помогло Сервантесові те, що він написав роман, найбезсмертніший з усіх часів? Проте він ніколи за весь час свого життя не видобувся з нужди, голоду і журби. Його накладчик, навіть коли був хотів, не міг йому заплатити

відповідного гонорару, тому що ніяка винагорода не могла його охоронити від передруку. Навіть коли твір поета одержав привілей князя краю, його передруковували поза границями краю, особливо в Голландії, де Даніель Ельзевір (Elzevier) управляв се чисте ремесло на велику скалю. Його видання належать нині до найбільших скарбів бібліофілів. У свої часі допоміг він богатьом авторам до їх слави, заираючи їм зате плоди їхньої праці.

В короткім часі протектори звелись ні-на-що. Коли Корней присвятив Людовикові XIII-му свого „Полієвкта“, король упевнився наперед, що ця почесть не сміє коштувати його ні сотика. Таким способом поетів позбавлено останньої можливості життя. Людвік XIV-ий мусів взглянути в сю справу та визначив їм державні пенсії, не хотячи резигнувати взагалі з їх благородного мистецтва. Його приклад почали наслідувати й інші краї. Приймився звичай давати потребуючим поетам скромну ренту або державну посаду, однаке без обовязку працювати на ній. Такими стипендіями помагав собі Шіллер не-один тяжкий рік. Наші фундації для поетів, як також надгороди за найліпші твори, є останками цієї державної допомоги.

Нова журналістика дала поетам нові вигляди. Журналізм і поезія мають дещо спільног, хоч як ріжні вони по своїй суті. Прецінь поет володіє пером і тому можна його теж ужити в щоденій пресі, як не в характері політика, то рецензента або фейлетоніста. Гайнріх Гайне був першим, що виконував цей подвійний уряд, пишучи сьогодні для часопису, завтра для бессмертності. Звичайно, без той матеріальної користі, що припадає многим його наслідникам. Його сучасник Вальтер Скотт зумів лішне використати шанси дев'ятнадцятого століття. Він є батьком роману мас, який при справедливій оцінці духового рівня народу служить потребам читаючого загалу. Такі видання дали спромогу вже Скоттові, а по нім і Дікенсові закупити величавий хутір, який сьогодні є мрією кожного автора, хоч сповнення сеї мрії лише немогі можуть добитись.

Роман, що призначений для широкого кола образованих людей, дас поетові можливість осiąгнути матеріально незалежне, самостійне становище. Звісно, з мистецького боку мусить він знизитись до слуги публіки, він мусить шанувати її смак, він мусить писати те, що їй подобається. Однаке не кождий може це зробити. Деякі не можуть погодити зі своїм генієм биття поклонів перед товбою, які великі зиски воно йому не приносило-б. Для такого немає ради, йому призначенні ще й тепер гіркі слова: світ роздано, поки ще з'явився спізнений поет, щоб піднести свої домагання.

Проф. др. Макс Й. Вольф

Теофіля Романовичка (Спомин)

МЯ покійної Теофілі Романовички чуже для уха теперішнього покоління, але для нас, що родилися і зросли в останній четвертіні XIX століття мас воно окрему принаду. З ним звязуються перші спомини про український театр у Галичині, будить воно в нашій душі

цілу низку тих перших, по вік незабутих вражінь, які дає драматичне мистецтво. Серед повіні чужої культури виринає перед нашими очима острів зі своєю святою Мельпомени, в котрім свої, рідні й близькі нам жреці та жрекині покланяються рідному богові Ладі — Аполлонові. І хоч тая свята дуже й дуже вбога та нечепурна, хоч тії жреці і жрекині вдягнені на наш нинішній погляд не так, як треба, хоч їх служба божа далеко від нинішнього ритуалу, а все ж таки вони вірно й широки служили культові рідної краси і ширити його між нашим, тоді ще не надто широким інтелігентним суспільством.

Вість про смерть Теофілі Романовички збудила в моїй душі силу споминів, котрі відчувавши, дорожиш ними, радіш їм, як давним, добрым гостям, але на папір ніяк їх не перенесеш, не тільки тому, що вони давні, але ще більше мабуть з тої причини що вони запали в твою душу дорогою серця а не інтелекту, в них більше чуття, як розумової пам'яті...

Літо. Година п'ята. Гімназійний терціян, старий мадярський підофіцер, Дам, потягнув за шнурок від дзвінка на гімназійнім коридорі і кількасот учнів висипалося з бережанського ратуша на ринок. Розбігаються по домах і по станціях на підвечір, богатіші дістануть склянку кави з булкою від Мерля, біdnіші шматок хліба з яблуком. Ті що дістали „двійки“ з латини, або з математики роздумують, як би то їм виправдатися перед суворим „інструктором станційним“ зі своєї невдачі.

Нараз з Адамівки в ринок візджає віз, наладований скринями, паками і театральним паштунком.

Театр. Театр приїхав до Бережан! Треба бути бережанцем і тімити 80-і роки в тім малім, провінціональнім, але не без артистичних традицій місточку, щоб зрозуміти вражіння, яке робила та вість.

Біжу на Олімп, де я жив тоді в хаті свого діда, О. Михайла Глібовицького, пароха і декана Бережан.

Відчиняю двері від ганку і влітаю крізь передпокій до юдельні з криком: „Театр приїхав!“. Та нараз камянію. За столом сидять при підвечірку дві чужі дами. Старша з них щіхоплює в мить мою міну і моїм голосом повторює: „Театр плихав!“.

Ломлю уста і не знаю, чи плакати, чи смія-тися, але в ту мить молодша підбігає до мене, бере за руку і садовити біля себе. „Отак, козаче, ходи до театру!“

Старша дама, то була Теофіля Романовичка, а молодша — її сестра Марійка.

Обі дуже гарні, елегантно вбрані в шовкові літні сукні. Теофіля більше ніж середнього росту, сильної будови тіла, Марійка, висока, струнка, марна, з дуже виразистими очима і з мовою, щебетливою як пташка.

Обі балакали богато, голосно, легко, так що я був зачарований їх гарною мовою і зрозумівши, що це пані „від театру“, набрав для цеї інституції відразу великого респекту.

„Мусиши пильно ходити до театру і дивитися, як будемо грati.“

Та мені не треба було цього двічі казати.

Дідо лише деколи бував у театрі, але тітки брали мене на кожну виставу. Бачив я „На-

талку Полтавку“, „Сватання на Гончарівці“, „Шельменка наймита“, „Дві сироти“, „Зі ступеня на ступінь“, „Довбуша“ (не Федъковичово), „Верховинців“, „Розбійників“ (Шіллера) й інші твори, котрих нині не тямлю, а котрі певно пригадав би собі, колиби ми мали друковану історію нашого театру, не тільки на основі скупих театральних вісток та рецензій газетних і архівних матеріалів „Руської Бесіди“, але також, і це важніше, на підставі споминів наших старших громадян, котрі театрів з часів Теофілі Романовички завдячуємо неодній справедливій хвилі.

Театр її грав в Бережанах на замку.

Як перейти входову браму, осівавши Слов'яцьким в „Яні Белецкім“, як минути чудову ренесансову замкову каплицю, то на ліво були деревляні скрипливі сходи, що вели на дряхлу, так само скрипливу галерію. З тої галерії входилося до довгої, вузької салі. Був це властиво якийсь броварний магазин, в котрім іноді навіть коні стояли, бо випари їхнього поту мішалися тут з тим окремим запахом шмінок і других театральних паходів, так дуже характерних для мандрівних театрів. В салі по під стіни стояли жолуби, бочки, дошки, стіни були „шаровані“, з деревляної стелі звисало павутиння. Тільки театральна занавіса говорила, що це свята Мельпомени. Занавіса червона, з діркою, крізь яку заглядало на салю цікаве око котрогось з артистів. На бенефісі і святочні представлення, як ось в день ціарських ім'янин, давали другу занавісу, ясно зелену, з масками, дудками і іншими емблемами театрального мистецтва.

Занавіса не розсувалася на боку, лише звивалася в гору. Її підтягали два пожарники („фаєрмани“) місцевої огневої добровольчої сторожі, що в шоломах і з блискучими топорами стояли за кулісами. Такі самі два пожарники стояли перед занавісою на салі, бо на випадок пожежі театрів грозила велика небезпека. І не тільки грозила. Раз дійсно зачало було горіти, та пожежу вгашено і скінчилося, славити Бога, на тім, що декілька осіб подавлено трохи.

Як у занавісі щось попсувалося і вона спинилася на чверть дороги, то видно було ноги артистів і артисток, що установлені були на сцені. Тоді „пожарники“ з салі, підбігали на поміч своїм товаришам за кулісами, тягнули шнур спільними силами і починалася вистава.

Сала бувала повна. Ходила невелика громада місцевої української інтелігенції, ходили Поляки й Жиди, приїздили священики з околиці, війскові й ученики. Для військових, до офіцера, і для учнів були знижені ціни. Учні ходили до театру „обовязково“, хиба який „куйон“ пропускав виставу. Декорації були марні, костюми ефектовні, але не стильові, латанина; режисерія не стояла на висоті завдання; артисти грали, так як птахи співають, не вчені, але були між ними артисти дійсно з божої ласки, як ось знаменитий трагік Плошевський, комік Стефурак, амант (тоді!) Стєчинський, як Осиповичі й Підвісіцькі, як Теофіля й Марійка Романовички. Теофіля грала молодиця, Марійка дівчат. Перша була знаменитою Терпілихюю, друга незрівнаною Наталикою Полтавкою. За ними пропадала театральна публіка. Старші учні „обовязково“ любилися в Марійці, і

всі рожі з бережанських городів мандрували під її стопи, як одинокий доказ признання і вдяки, на яку міг спромочися бідний бережанський студент.

Мені й доси здається, що крашої молодої, як покійна Теофіля, і крашої української дівчини, як її сестра Марійка, я на нашій сцені не бачив. Може тому що сам я був крашій ніж нині, а може дійсно були це такі знамениті артистки — не знаю. На всякий спосіб робили воїни велике враження і взагалі театр Романовички будив любов до рідної мови, літератури, до рідного мистецтва. Його завдання, як чинника культури, переходило далеко поза межі нинішнього театру.

Покійна Теофіля, хоч жінка, тримала театр сильною рукою. І грава і співала і танцювала (навіть дуже гарно) й адміністрацію вела і при касі сиділа і про репертуар дбала; не знаю як вона з тим усім давала собі раду. Мусила бути жінкою великої енергії. Та ще одно. Театральна дружина на зверх представлялася гарно й культурно. Що там діялося в середині, не знати, але на вулиці, перед „публікою“, артисти виступали як справжні артисти. Площевський ходив убраний як лорд, його рухи, хід, мова, весь його вигляд навівали пошану для театру і для артистів. Для нас, учнів бережанської гімназії, український театр був явищем з якогось другого, крашого, небуденного світа.

Двома наворотами бачив я театр Романовички в Бережанах і це враження осталося мені до нині.

Часи змінилися. Прийшов Гриневецький (старший), Біберович, Курбас-Янович, Лопатинський, український театр у Галичині перейшов сильно хвилясту лінію підйому й упадку, сотни артистів і артисток пересунулися перед нами, деякі, як Біберовичева, Попелева, Лясковський, Клішевська, Радкевичівна, Лопатинська, Курбас, Юрчак і Рубчки, як Кушнірева й другі, високо виростили понад увогу звичайних мандрівних артистів, а всеж таки Теофіля Романовичка і її театр осталися у моїй памяті...

Як доказ вдяки кидаю цих декілька слів, замість квіток на свіжку могилу однієї з пionerok українського театру.

Бойдан Л.

Українські справи 1649-го року по „Французькій Газеті“¹

6 - го квітня: „Польські делегати повернулись з такими умовами Хмельницького: в сенаті має засідати православний митрополит; унія має бути знищена; Чаплинський буде виданий Козакам; князь Вишневецький не матиме жадного уряду за Дніпром; гетьман сам зложить реєстр Козаків, які залежатимуть тільки від короля; воєводою в Київ буде виключно український шляхтич. Ці умовини вважають занадто важкими.“

20 - го квітня: „Польща не хоче приняти умов козацького гетьмана Хмельницького і збирає проти нього війська. Гетьман Хмельни-

цький зногою теж готовується гарно приняти у себе Поляків.“

27 - го квітня: „Турки і Татари знов надіслали своїх послів до Хмельницького, кошацького гетьмана, щоби відмовити його від якої-не-будь угоди з Польщею і під'юдити його як можна більше до війни.“

11 - го травня: „Полковник Тапіха, обвинувачений у змові кількох козацьких старшин проти гетьмана Хмельницького, був публично покараний на горло гетьманом¹, який готовується до літньої кампанії, формуючи три могутніх армії, головні ставки яких будуть: одна в Києві, друга в околицях Бара на Поділлю, а третя в Константинові. Все це сильно турбує Поляків, особливо мешканців Львова, де гетьман, як він хвалиться, буде на Тройці. Спущення Козаків в численних районах Польщі причинилися до страшенної дорожнечі життя. Король викликав з Пруссії Мейделя² з 3500 жовнірами й прохав допомоги у трансильванського і московського князя. Останні мають гарні слова для обох партій, але використовують польські справи в своїх інтересах.“

18 - го травня: „Гетьман Хмельницький надіслав численних гонців до Турків, Татар, Москвичів і Трансильванців, прохочуши їх негайно почати наступ на Польщу.“

18 - го червня: „Козаки вже біля Константинова, щоби ввійти в Польщу.“

22 - го червня: Вістка про якусь незначену побіду Поляків.

29 - го червня: „Козацький гетьман Хмельницький перейшов Дніпро, себто Бористен, і направився до Львова.“

27 - го липня: „Князь Радзивіл захопив в полон козацького генерал-поручника Glogatzky (Ілля Гловач?), якого посадив на палю живим, щоби помститися за жорстокості Козаків на особі польського делегата.

Цілий серпень присвячений часописю облозі Збаража, а 1 - го вересня читаемо про смерть київського полковника Станислава Михайла Кричевського в битві під Лоєвим, яка стала 31 - го липня 1649: „Krieczensky помер як від ран, так і від огорчення, що не дістав своєчасно обіцяної турецької допомоги і що знадто поспішно атачував Поляків, значна сила яких була захована в лісі³.“

6 - го вересня: Часопис мав додаток „Статті трактату між польським королем і гетьманом Хмельницьким“, що починається:

¹ Це Марко Топіга, „козак старинний“, полковник черкаський. (Україна на переломі, 153). П. Липинський, найкращий наш знавець Хмельниччини, був ласкавий вказати нам, що Топіга дійсно сходить зі сцени в 1649-ім р., але про те що він був покараний смертю, ніде не зустрічав вісток. В такому разі замітка Gazette de France має особливе значення. Інформації її були завжди урядові, часто в ній співробітничали французькі амбасадори. Уряд дивився на Gazette de France як на свій офіційний орган, докази чому я привожу в іншім місці.

² Переялучено з Вейгера. Ред.

³ Оци вістка про „огірчення“ Кричевського відповідає тогочасним літописям (цитую по Липинському, ст. 162): „Коли привезеному до Радзивіллового табору... давні знайомі його шляхетство і його попередні заслуги випоминали, він... хапаючись за голову, одно повторяв: хиба-ж це мала річ тридцять тисяч людей стратити! І так помер він „не бунтівничих учнів жалючи, а над стратою війська бояючи“....

З сучасних жіночих мод

1

- 1) Візитний чорний капелюх з лізерової соломки; шовкова квітка прикрита тюлем.

2

- 2) Капелюх з білого м'якого фільцу перетягнений чорною лисичкою стяжкою.

- 3) Модне пальто з м'якого пушистої вовни. Білий м'який капелюх.

3

- 4) Прохідний капелюх з лисичкою соломки вишитий яркими красками.

4

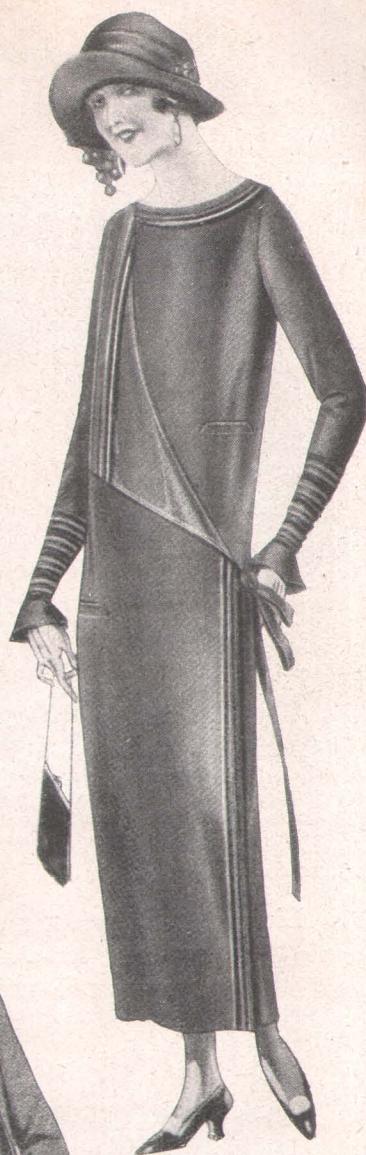
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 7

6) Легка вовняна сукня стебнована матовою тресою.

6

8) Гарбадинова спортова сукня з жакетом, обшита лаковою тасьмою.

8

5

5) Костюм з англійської матерії, обшитий шовковою тресою.

7

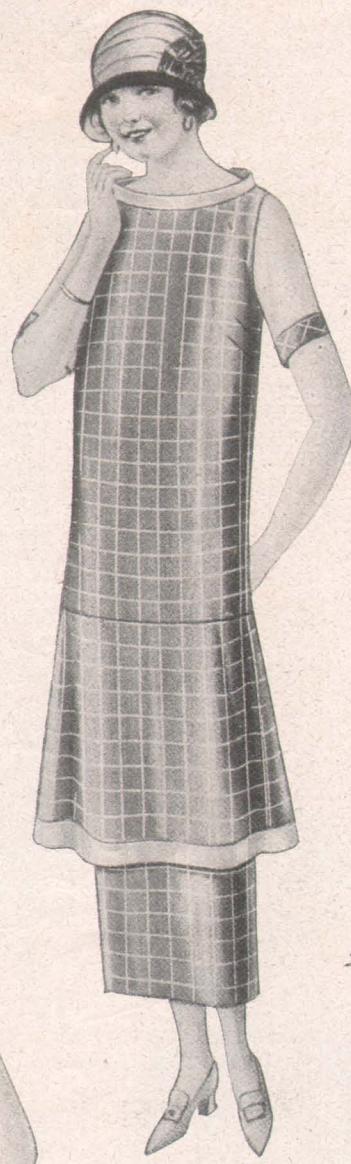
7) Прохідна сукня з важкої вовняної матерії, обшита ріжно-колірним суташом.

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 7

9

9) Костюм дзвонового крою з вишиваним ковнірцем.

11

11) Сукня з решіткової матерії; рукави й обшивки однобарвні.

10

10) Сукня для панночки зі шкотської матерії.

12

12) Флянельова сукня прикрашена оксамиткою.

ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК ДО „ЛІТОПИСУ“ Ч. 7

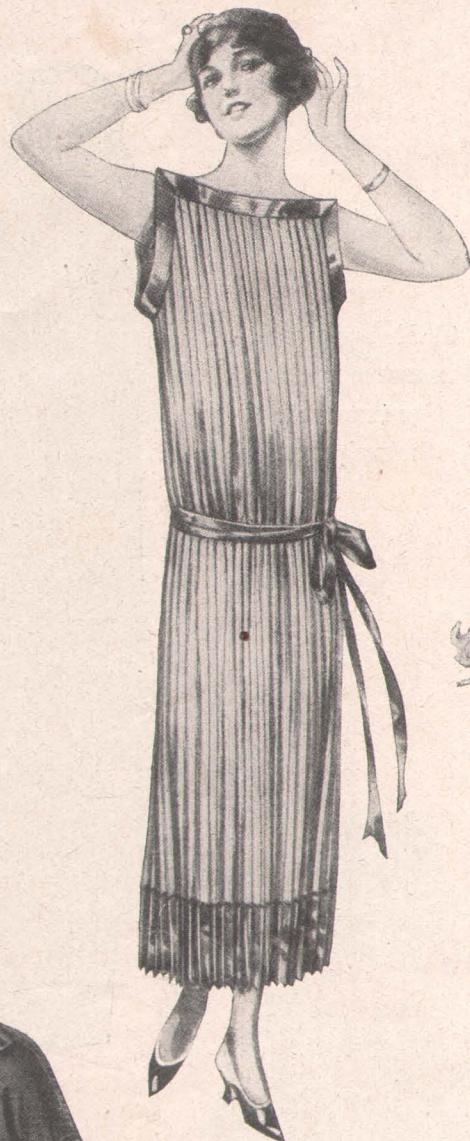
13

13) Елегантна вечірня сукня з велюр-шіфону, обшита футром.

14

14) Темна габардинова сукня, вишиvana яркою бовною.

15

15) Вечірня крепова сукня для панночки, дрібно плісочена, обшита лисучим шовком.

16

16) Ясна спортова сукня з білою тресою.

17

17) Сукня з легкої взористої матерії. Обшивки однобарвні.

„Коли вже угода між Козаками і польським королем була неможлива і здавалося, що їх війна мусить закінчитись цілковитим знищеннем одної з двох сторін, і згідно всім даним не в користь Поляків, сам Бог допоміг королеві.“

В слідуючому числі часопис дав „деталі про знамениту баталію між Поляками і Козаками“, де докладно викладаються окремі моменти зговору.

20 - го вересня: Часопис передбачала нові законотворчі в Польщі, бо „селяне на Русі, незадоволені тим, що не мають таких привileїв як Козаки, обрали між собою вождів, і ці навязали підозрілі стосунки.“

3 - го жовтня: „Московський князь дуже зтурбований збільшенням козацької сили до 40.000.“

19 - го жовтня: „Козаки однаке тримають свої старі позиції, і нікому не дозволяють переходити через фордони України, поки не ратифіковано угоду.“

24 - го листопаду: „Нам підтверджують, що не дивлючись на трактат з Польщею, гетьман Хмельницький силою озброює свою армію, яка має понад 140 тисяч людей і сильну артилерію. Посли, яких вислав Хмельницький до московського великого князя і польського короля, не дістали авдіенції, бо їх довірочні грамоти не були знайдені як слід по формі. Багато навіть гадають, що цей гетьман хоче стати сувереном Русі і для цього він підготовлює повстання селян на Русі. Останні зле поступили з 80 польськими шляхтичами, які направилися на Україну, відновити володіння у своїх маєтностях.“

Ілько Борщак

Заочна освіта

НАВРЯД чи який другий народ опинився після великої війни в такому лихому становищі як народ український. Не те саме зло в сьому становищі, що згублена державність, що землю нашу поділено між сусідами, що окупанти встановили самий безпощадний режім на наших землях і т. д. і т. д. Саме зло — в тому, що у нас відобрano ґрунт для будуччини нашого народу, що перед нами і надалі стоять перспективи залишитись многоміліоновою масою, бо у нас відобрano саме перше, на чому буде стояти будучина народу — відобрана національна освіта.

Можна сказати, що ми не тільки позбавлені рідної школи, але наші широкі народні маси і можливості не мають для шкільної науки, хоч де такі школи і були-б. Широкі маси нашого народу настільки бідні, що і думати не можуть присвятити кілька літ шкільний науці. Ми не можемо навіть мріяти про те, щоб наше селянство прошло на 98% нишу школу і на 18% пройшло ту чи іншу фахову хліборобську школу, як се напр. можна бачити в З'єднаних Державах Америки.

Отже треба у нас, більше чим у якого другого народу, ужити такого методу освіти, який би хоч почали запобіг тим труднощам, які ми тепер маємо. Таким методом безумовно треба вважати метод заочної освіти і він безумовно при теперішніх наших обставинах є один з жи-

вих, вільних, легких і еластичних засобів самого широкого розповсюдження знання.

Він уже цілком випробуваний у світі, та до цього часу ще не вживаний у нас, але міг би в нашому теперішньому становищі відограти першорядну роль.

При заочному навчанню може учитись всякий чоловік, якого-б віку він не був, де-б він не проживав і які-б умови його життя не були. Заочне навчання доступне всікому, хто має тверде бажання здобути знання, хто має тверду волю і стійкість, хто здатний виробити в собі здатність до самодіяльності. Заочне навчання не може всім замінити шкільного навчання, але воно має і свої прекрасні сторони, бо привчає чоловіка до самодіяльності, тренує його волю, позбавляє його шкільних стін, розпланованого шкільного порядку, пунктуальності програм і т. д. Способ заочного навчання не претендує замінити собою шкільне навчання, але воно замінить його там, де учень не може найти іншого шляху до освіти, чи то по причині віддалі від школи, чи городів, чи то по причині браку часу для відвідування школи, чи взагалі по якійсь іншій причині.

Суть заочного навчання полягає в тому, що той хто хоче вивчити ту чи другу галузь науки одержує від школи заочного навчання уроки, до яких прикладаються спеціальні пояснення-інструкції, як учити сі уроки і до кожного уроку, задачник і запитання. Вивчивши урок, ученик розвязує задачі, пише відповіди на питання, пише свої питання до незрозумілих місць і се все посилає назад до школи, де вже фаховець-інструктор перебірас все і пише відповідь учневі, поради, пояснення і т. д. По сій відповіді учителя учень вже може зрозуміти і свої помилки і незрозумілі місця, і може бачити наскілько правильно він засвоїв урок.

Таким чином урок за уроком проходить учень і в живих зносинах з своїм учителем, може побороти всі труднощі по заспокоєнню знання. Такі школи стежать за активністю роботи кожного свого учня і зараз же приходять на допомогу тим, хто втомився або розчарувався, піддержують їх сили і віру рядом листів, заохочуючи тих, у кого пропадає охота до упертої праці і т. д. Способ заочного навчання майже у всіх таких школах має чисто практичний характер. Всі предмети мають головне завдання научити учня вживати знання в житті, без заглиблення в теорії і складні подробиці. Через те то школи заочного навчання пристосовують свої курси до учня і в таких школах не вимагають якоїсь попередньої шкільної освіти.

Заочне навчання, як видно з вище сказаного, не є тільки самоосвіта, бо тут центр ваги переважає не тільки на виконання уроків, не на присвоєння загальних відомостей з тої чи другої галузі знання, а на грутово глибокім вивченням тої чи другої, з систематичною перевіркою учителем роботи. Таким чином вже з вище сказаного ясно видно, яким могучим знаряддям могла-б бути для нас організація такої української школи заочного навчання.

Безумовно, тисячі наших людей закинутих в самі глухі кутики поділеної України, тисячі наших людей порозкиданих по всьому світови мріють про здобуття знання, але сі мрії цілком недосяжні. Ми не маємо до цієї пори такої

школи, яка-б заповнила цю прогалину, а між тим сей засіб ширення знання дав другим нородам колosalні позитивні наслідки. Доволі буде сказати, що російські курси заочної освіти в Берліні, які засновані американським Християнським Союзом Молодих Людей в августі місяці 1921-го року мали в маю місяці 1923-го р. 5969 учнів, які проживали не тільки в Росії, але в 35 країнах всього світу. На сих курсах здобувають науку, як напівграмотні учні, так і навіть люди, що вже мають вищу освіту, або студенти (22%), як 16-літні молодики так і старі вже люди.

Але далеко цікавіший приклад дає американське життя. Там заочна освіта так вкорінилась, що маються десятки таких шкіл, які називаються там „Correspondence school“. Одні з саме найменших курсів, згаданого вже вище американського Союзу Молодих Людей, які існують в New York-у, для людей, що говорять англійською мовою, мають пересічно 21.000 учнів на рік, персонал курсів налічує 256 чоловік, із яких 70 чоловік професорів. Але найбільш цікаве явище в заочній освіті, виявляє з себе безумовно школа заочної освіти в Скрентоні, Па. Вона виявляє з себе величезне, цілком приватне, акційне товариство з капіталом в кілька міліонів доларів. Виникло воно з маленької газети для робітників, що звалася „Mines and Minevails“ і виходила там-же в Скрентоні. Ся газета почала заочну освіту з невеличкого робітничого видавництва і розсидала свої книжечки, цілком практичного змісту своїм передплатникам. Довгий час робота була дрібна і нуждена. Так напр. за перший рік існування заснованої вже при видавництві школи, вона надбала всього 105 учнів, на другий рік вона се число потроїла, але вже через 5 літ засновання себто в 1895-ім році, школа мала 251.000 учнів, в 1911-ім році — 1.888.237 учнів. Згичайно, що сі цифри означають не число осіб, що вчилося, а число окремих предметів, на які записувались учні, але коли навіть цримити, що кождий учень за рік записався аж на 10 предметів, то й поділивши 1.888.237 на 10 будемо мати, що школа в 1911-ім році мала коло 200.000 учнів. За 20 літ свого існування школа мала записи на окремі курси (предмети) цілих 15 міліонів, а число учнів за той же час було понад $5\frac{1}{2}$ міліонів.

Характерно те, що ся школа має більше як 3000 всіляких професорів, їх асистентів, учителів і т. д. Школа має величезну власну друкарню, полутурню, майстерні для виробу всякого приладдя для навчання, колосальну бібліотеку, роскішні наукові лабораторії, кабінети і т. д. В числі своїх учнів вона має не тільки тих, що проживають в Америці, але і проживаючих у всіх частих світа. Характерно, що для деяких предметів школа посилає своїм учням не тільки підручники, але і пластини для грамофону, і учніві треба тільки закласти в грамофон пластинку і він може прослухати всю лекцію. Навчання-ж мовам ведеться тим способом, що учніві надсилають фонограф, з якого учень не тільки може прослухати лекцію, але і показати в фонограф свою відповідь і фонограф схопить на свої валки сю відповідь. Сі валки учень надсилає до школи, учитель вислухує відповідь учня з фонографа і показує

у фонограф поправки і знов одсилає учніві і т. д.

Як видно вже з цих кількох слів, треба якусь величезну користь людям приносити, треба чимсь дуже ретельно прислужитися і припасти до смаку, щоб мати і рік більше півтора міліона учнів, та ще і таких учнів, котрі і добре гроши школі платять і працюють над науковою не за страх, а за совість. Безумовно, тут Американці схватили те, що як раз найпотрібніше людям. Кождий чоловік думає і дбає, щоб здобути якийсь засіб для попіщення свого життя. От такі засоби і дають сі школи своїм учням. Навчання їх глибоко практичне. Практичність, сама гола, сама допомагаюча в життєвій боротьбі — се головна мета цих лекцій. Сі практичності в найбільшій ступені може прислужитися наука, бо нема такої галузі роботи, якій би не допомогло навчання.

От через те-то в цих школах може здобути практичні знання не тільки той, хто хоче здати іспит за середню школу, чи спеціалізуватися в тій чи іншій складній галузі знання, але і всякий ремісник, всякий хлібороб, всякий робітник, що хоче науково дійти до кращих засобів в своїй роботі. І характерно те, що в цих школах можна здобути не тільки такі науки, як напр. гімназійні, чи там електротехніка, торгівля, гірництво, право, архітектура і т. д., але вони мають курси і такі, як зробитися добрым локаем, доброю швачкою і т. п. І не треба до цього іронічно відноситись, бо доволі тільки перевігнути статистику курсів і побачити скільки напр. локаям, чи двірникам, що захотіли удосконалитися в своєму ремеслі, на цих курсах, принесло таке навчання користь в формі попіщення зарібку, в формі підвищення по службі і т. д., щоб замість іронії з'явилось велике здивування, як високій практичності Американців, так і тій великій користі, що вони витягають з безоглядно широкого розповсюдження знання.

Отже безумовно, настала пора і нам використати цей метод. В наших малих обставинах він тепер може прислужитися більше ніж яка інша робота. В тому що заочна освіта глибоко практична по своєму змісту, що вона дає не журавля в небі, а сеницю в руки, що се приступний для всіх спосіб одержати не теоретичні глибини, а потрібні для життя практичні засоби, — в сьому лежить найперше міцна підвілина для заочної освіти для нас Українців. Але ще більше значення для нас може мати національний бік справи. Ні-одна політична, чи громадська організація ні-одна газета, чи журнал не можуть зібрати до одного джерела всіх цих найсильніших духом, всіх цих прагнучих і жизнездатних, всіх цих самодіяльних і з твердою волею кращих синів українського народу, які порозкидані не тільки по рідній землі, але і по всіх землях світа. Тільки таке джерело практичного знання, яке може допомогти в життєвій боротьбі, яке зразу ж може і невеличку, але тверду зброю дати кожному, хто хоче і може боротись, перш за все, за своє власне краще життя, але не найде шляху, тільки таке джерело може зібрати до себе найбільше число, найбільш сильних, що складуть скелет нашого народного організму для дальшої боротьби.

В „Літописі“ вже подавалось, що в Берліні, при „Українському Слові“, відкриваються незабаром курси заочної освіти. Поки що іде організаційна робота і підготовка курсів, але навчання вже розпочнеться не пізніше як у половині місяця марта. Тимчасом будуть подаватись далі матеріали про методику заочного навчання і пристосування його до наших потреб, а також всі відомості про курси, що відкриті будуть в першу чергу, і всі правила запису на курси, та способи навчання. Але вже тепер бажаю, щоб думка про ці курси як найширше розголосувалась, і щоб всі, хто цікавиться цею справою, також всі що хотіли би учитись на курсах, звертались до дирекції курсів, по адресі „Українського Слова“. Всім, хто цікавиться цею справою, або хотів би прислужитися популяризації курсів, будуть надсилатися друковані матеріали щодо навчання на українських курсах заочної освіти і всі потрібні інформації.

Цілком категорично можна зазначити нарешті, що курси мають одно і єдине завдання — саме широке розповсюдження освіти і тільки тих галузів знання, які можуть служити практичними засобами в життєвій боротьбі кожної людини. Ніяких інших цілей, чи то політичних, чи громадських, чи інших — курси абсолютно не мають. Освіта для самих широких мас нашого народу — це єдина мета курсів.

Проф. В. Коваль

Фелікс Люшан

МИНУЛОГО тижня помер у Берліні у 69-ому році життя відомий німецький антрополог, етнограф і археолог Фелікс Люшан.

Проф. Люшан був визначним спеціалістом свого фаху, однак не належав до типу кабінетних спеціалістів. Лікар з фаху і антрополог по науковій підготовці, Люшан не засклеплювався у своїй вущій спеціальноти, а забирається до своїх студій на широких основах, користуючися цілим рядом помічних наук, а перш усього живим матеріалом. Обсяг наукових інтересів Люшана був незвичайно широкий. Попри антропологію Люшан опановував прегарно і передісторичну археологію і сучасну етнологію і через те був якби створений на автора загально сконцентрованих етнологічних праць, а зокрема на спеціаліста расових квестій.

Проф. Люшан був, як учень парижського антрополога проф. Брука, горячим приклонником екзактних студій на полі науки про раси й дуже гостро виступав проти всіх дилетантських расових експериментів, якими так пересипані видання перших років ХХ-го століття. Люшан з цілою рішучістю виступив проти мішання понять „раса“, „народ“ і „мова“, вяснив, що поняття „раса“ чисто антропологічне (фізичне) та що про національні раси нема що й балакати, бо етнічні поняття характеризуються більше змінними духовими прикметами, які розвиваються незалежно від фізичного типу. Зокрема рішучо розправився Люшан з популярною теорією „блідої арійської раси“, спроваджуючи взагалі т. зв. расове питання до своїх скромних границь. З цього боку незвичайно цінні його праці, написані в пізнішому віці, наче закін-

чення довголітніх студій, а саме підручник порівняної етнографії, „Rassen und Völker“ і дуже інтересний твір (1922) „Völker — Rassen — Sprachen“, які повинні знайти як найбільше поширення. Сюди належать доволі відома свого часу праця „Die anthropologische Stellung der Juden“ і ряд фахових рецензій і рефератів, поміщених особливо в редакціонім ним „Zentralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte“. Як я вже згадував, студії Люшана оберталися найчастіше в обсягу (описової) етнографії й (порівняної) етнології. Задля тих студій Люшан залюбки робив довгі й далекі подорожі, а особливо інтенсивно об'їздив передню Азію, куди відбув аж 11 подорожей, північну Африку й Австралію. Ставши від р. 1885 асистентом, а від 1904 директором африкансько-океанічного відділу берлінського Етнографічного музею (Museum für Völkerkunde), Люшан з енергією забрався до поповнювання і так багатих скарбів музею, піддержуваний директором музея, відомим етнографом Адольфом Бастіяном. Особливо важне було придбання західно-африканських старинностей Беніна, які Люшанові вдалося дешево купити від одного англійського офіцера в Лондоні (1897-го р.). Вони знаходяться в Етн. музею й описані у творі „Die Altertümer von Benin“.

Проф. Люшан заслужився велими коло вияснення гетітської культури в Малій Азії (Сирії) й перепровадив при помочі Бендорфа, Гумана, Петерсена, Пухштайна численні й багаті розкопки старих гробів (нпр. гробу лікійського з 5-го століт. перед Хр.) і руїн. Особливо важні висліди розкопок коло Сенджірлі у північній Сирії, які принесли так багато матеріалу, зокрема документів клинового письма, що роки передуть, зокрема все буде як слід використано. Безпосередньо перед війною виправився на студії до Австралії й Океанії й з великим трудом видобувся з рук Англійців і дістався до Америки.

Люшан був попри те дуже добрим професором і педагогом. Від 1900-го року був надзвичайним, а від 1909-го року звичайним професором антропології й етнографії на берлінському університеті й щойно минулого року покинув своє місце, яке досі не має ще достойного наступника. Після цього полішилася крім великих археологічних матеріалів прегарна збірка черепів, яку Люшан хотів подарувати берлінському університетові під умовою, що його збірка стане підставою окремого антропологічного інституту (на зразок парижського). На жаль, німецька держава з фінансових причин відмовилася оснувати згаданий інститут і збірка не може сповнити свого найважнішого завдання.

З особистих дат згадаю, що проф. Люшан уродився в 1854-ім р. в Голяброн коло Відня, студіював у Відні медицину й перебув як лікар боснійську виправу. На всесвітній виставі у Парижі зорганізував австрійський антропологічно-етнографічний відділ, а в 1882 габілітувався з обсягу етнографії.

Антропологія, що недавно втратила свого кращого представника, бреславського проф. Кляча, понесла в особі Люшана велику й невіджаловану втрату.

З. Кузеля

Давид Фридрих Штравс

ДНЯ 8-го с. м. минуло 50 літ від смерти голосного колись автора „Життя Ісуса“. Уроджений 27-го січня 1808, він був професором теології (протестантської) у Людвігсбурзі; мав чимало нахилу до поезії і визначався горячим, охочим до спорів і повним суперечностей темпераментом. Його звісна книжка має тільки небогату науковості в собі і радше змагає до артистичної концепції й артистичного зображення предмету. З цього приводу вивязалася довга й остра полеміка автора з ученими теологами, в якій він не виявив особливого критичного таланту, а навіть наукової послідовності. Зате у вільнодумних колах його ім'я стало дуже популярне. Під кінець життя порвав цілком з християнством і став натуралістом-моністом. Брав також участь у політиці і дивував своїх прихильників крайнім консерватизмом. Сьогодні, як „Життя Ісуса“ так і його інші твори (11 томів) є тільки історично літературними пам'ятками, без наукової стійності.

К. Е.

Театральна хроніка

ДНЯ 5-го січня ц. р., в будинку бувшого державного академічного театру в Харкові, відбулося святочне відкриття державного українського драматичного театру ім. Ів. Франка. В цьому театрі грали дотепер російська драматична трупа Аксарина, але умову з Аксаріном розвязано і таким чином найкраще театральне приміщення Харкова дісталося українському театрі. На святі відкриття театр був переповнений і публіка гучними оплесками витала промовців. Крім офіційних представників промовляли артисти театру ім. Франка, Грудина і Любченко. В січні мала відбутися теж передача київського міського театру київській українській трупі. Також з'їзд робітників мистецтва на Полтавщині рішив робити заходи про передачу полтавського драматичного театру українському колективу драматичних артистів.

З приводу вистави песи „Юда“ Мюзама українським державним театром ім. Франка в Харкові пише д. П. Тимошевський в харківськім „Комуністі“ з 10-го січня: „Трупа ім. Ів. Франка дала близькучий доказ, як захоплююче ділає на видців гра тісно злученого і органічно злитого колективу. Та гра рятувала пессу від надміру балакучості і мітігових суперечок. Кожда окрема роль не теряла на фоні колективного згінання своєї виразистості.“

Дуже прихильну для Франківців рецензію з приводу вистави „Йолі“ Жулавського помістив в „Комуністі“ з 17. м. м. Равич-Черкаський в статті „Українська драма“. Цікаві теж його замітки про відношення російського т. зв. общества до українського театру. „Так зване общество, — пише він, — все ще дивиться на українську мову як на некультурну мову, на якій порозуміваються люди низшої породи, чорної кости. Російський міський інтелігент, який з молоком матері висссав погорду до села, до його населення — до мужика, до його примітивної мови, попавши перший раз на поважний спектакль української драми, мішається, не почувавшися добре. Його сухо ріжуть такі вислови, як „дівка“, „жінка“. Король, що говорить мовою простого мужика в „Йолі“, жінка короля, що говорить на мові простої прислуги — російський інтелігент недовірчно дивиться на сцену, слідить за героями, які чогось хвілюються, щось кричат на мало зрозумілій мові. Та, вкінці, — каже автор статті далі, — розвій події і прегарна гра таки захоплюють того русского видця і він іде до дому захитаний у своїх пересудах, які були для нього принципом. Але багато із російської публіки загалом не завертає до українського театру, думаючи, що український репертуар все ще той смішний „Кум мірошник“ або „Сатана в бочці“. І їм і на думку не прийде, що в Київ і в Харкові репертуар української драми зовсім не гірший від репертуару російської драми. Автор статті захоплюється далі виставою „Йолі“ Жулавського і „Юди“ Мюзама. Ці вистави він називає ідеальними. Сцена суда в „Йолі“ — це осягнення незвичайного художнього успіху. Костюми прегарні.

Недостатком укр. драми, на думку д. Равич-Черкаського, є брак оригінальних українських песс: весь репертуар перекладний. Молода українська трупа — каже він, — повинна тямити, що вона зможе буде твердий ґрунт під ногами лише тоді, коли у неї буде оригінальний укр. репертуар.

В літературному додатку до харківських „Вістей“ з 30-го грудня м. р. находимо статтю про мову й український театр. Беручи під увагу, що український театр повиненстати для своїх видців тим джерелом зразкової художньої мови, з якої вони можуть черпати також добру і гарну українську вимову — автор статті д. М. Сулима — приходить до висновку, що покищо укр. театр (він має на думці теж театр ім. І. Франка в Харкові) не сповняє як слід свого завдання. Лінгвістичні дефекти укр. акторів переходять часами просто в ігнорування елементарних обов'язків актора до тієї художньої мови, на якій грає. „Український актор в справах укр. мови ще дитина і вчитися у нього вимови принаймні не можна...“ Вимова у Франківців, хоч вони й революціонери, новатори, мистці — і чого там тільки про них не пишеться — ще в такому стані, як наприклад, колись в театрі Суходольського, Сабінина і інших представників гопачно-горілчаної „Малоросії“... По цій причині, каже автор статті, „треба молодому театрові мимо всіх симпатій до нього, „все нагадувати про його дефекти, щоби помогти йому як найшвидше набути деяких рис, що становлять у всіх театрах крім українського (поки що!) conditio sine qua non ...“ Автор наводить тут для ілюстрації своїх закидів цілий ряд прикладів. Але Франківці, на його думку, самі нічого не відють і тому повинна їм в цьому допомогти секція української мови харківської Науково-дослідної Лінгвістичної Катедри. Можна сподіватися, що „двох-трьох лекцій вистарчить досвідченим акторам на те, щоби на підставі певних інформацій виховувати в собі пристойну українську вимову та знищувати російський провінціональний і т. п. язиковий на-мул...“

О. Г.-Л.

ЩОБ заспокоїти пекучу потребу популярних театральних творів для аматорських театрів, зачала Книгарня Наукового Товариства імені Шевченка у Львові ще в 1921-ім році видавати Бібліотеку „Український Театр“.

Брак підібної солідної бібліотеки відчувався у нас від давна й його тільки в часті може заспокоїти „Театральна Бібліотека“ Гануляка, бо в цю бібліотеку попало багато дечого такого, що загалом не повинно було друкуватися.

Книгарня НТШ задумала, як видно з досі виданих 13 томиків, пустити в світ або кращі твори наших ліпших драматургів, або річи, хоч слабіші, але популярні й пошукувані. Крок Книгарні треба широ привітати й особливо піднести видання тих творів, що досі були в більших збірниках виданнях і через те не підходили своєю ціною (нпр. твори Т. Шевченка, Карпенка-Карого, М. Кропивницького і і.). Досі в бібліотеці „Український театр“ з'явилися комедії І. Тобілевича: Мартин Боруля (ч. 1) і Розумний і Дурень (ч. 12), твори М. Кропивницького: Дай серцеві волю, заведе в неволю (2), Невольник (3), Попились в дурні (13), драма Т. Шевченка: Назар Стодоля (4), опера Артемовського: Запорожець за Дунаєм, драми М. Старіцького: Ой не ходи Грицю та на вечерніці (6), Б. Грінченка: Ясні зорі (7), Тогобочиного: Жидівка вихрестка (8), Л. Манька: Нещасне кохання (9), оперета Квітки-Основяненка: Сватання на Гончарівці (10) і жарт М. Курцеби: Свідки (11).

Усі книжечки видано чистенько. При деяких зачленено число розпорядку галицького уряду, яким річ дозволено виставити, при „Сватанню на Гончарівці“ надруковано на кінці ще й список важливіших дотеперішніх видань для театральних вистав. На далі корисно було-б давати сценарії, а в списках творів зазначувати, як це водиться у подібних виданнях інших народів, кілько виступає чоловіків, кілько жінок.

З. К.

Найбільша газета

„NEW YORK TIMES“ видаво недавно найбільше число газети, яке колинебудь вийшло з ротаційної машини. Число, що уявляє собою справжню енциклопедію вістей, ділиться на 12 розділів і має 192 сторінки обему великого американського формату, себо кругло 400 великих книжкових аркушів. Число має понад 800 стовпців, із чого 262 припадає на оповістки. Його друковано в 565.000 примірників і зуміло на нього разом 875 тон паперу.

Музична хроніка

КОНЦЕРТИ. Випадок хотів, що концерти з фільмогармонічною оркестрою обох головних фігур недавної, голосної в цілі музичній світі, капельмайстерської афери¹, Фріца Штідрі (Stiedry) і Еріха Кляйбера (Kleiber) випали на протязі двох днів: і якраз завдяки тому, що оба виступи слідували по собі безпосередньо, один одного дня, другий другого — малося найкращу нагоду виробити собі докладний погляд про одного і другого диригента.

Штідрі грав Бетговена увертуру „Коріолан“ і Брукнера VIII-у симфонію C-moll — солідно, музично, орієнтуясь знаменито в партитурі, але мимо всього не переконуючо. Це відчувалось найбільше в тріо зі скрипка — чудова, правдиво брукнерська мелодійна лінія! — і в слідуючій частині агаджю. Щоби цю широку, безмежно далеко сягаючу лінію (Брукнер написав в рукописі над цею частиною: Der deutsche Michel träumt ins Land hinein...) відчувати в належнім темпі і настрою до кінця, на те Штідрі за нервовий і за „модерний“ (кажуть, що модерному музикові рівно важко створити повільне широке агаджю, як пр. музикові з часів Гайдна неможливо було-б уявити собі темпо сьогоднішнього престо). На мою думку Штідрі не має суїтєвистої сили геніяльних диригентів. Око бачить наглий, острий, розказуючий жест палочки; безпосередно після нього повинен настутити в оркестрі грім; тимчасом ухо чує ледві форте. Що це не вина фільмогармонічної оркестри, можна було переконатися другого дня на концерті Кляйбера. Диригент незвичайний; його техніка захоплює. І то обох рук, бо ліва рука, в нього рівно швидка, рівно переконюча і з рівним значінням як права. Програма його концерту стояла під знаком езотерики — а радше псевдо-езотерики. Бо ані „Китайської увертури“ Jaap Kool'a ані Дворжака симфонії „З нового світу“ не можна зачислити до „езотичних“ творів європейської музики. Jaap Kool — досі зовсім не знаний голландський компоніст — назвав свою увертуру „китайською“ бо це мабуть здавався йому найбільш підходящий титул для арії, які в цій увертурі виробляє — ксилофон. А може з початку був титул, а пізніше ксилофон — але це все одно. Ціла увертура намагається бути веселою, музика хоче сміятися — але вкінці, сміється публіка... Слідувала симфонія тогож автора, під наголовком: „Die Arbeit“. Наголовок цікавий; зміст — менше. Великанський оркестровий апарат (м. и.: челеста, фортепіано, гонг, дзвони, три гарфи і т. д.) намагається творити нові комбінації, заінтересувати бодай звуком — але все ні-на-що. Раз чуеш Вагнера (Трістане, Трістане, як довго будеш ще переслідувати партитуру?!), раз Брукнера, то знов — Пуччині. Під кінець: Дворжака п'ята симфонія e-moll. Написана, як відомо, під враженням зачутих в часі свого побуту в Нью Йорку народніх мотивів Мурінів і Індіян. Вони самі собою досить цікаві, але якось новості, а тим більше езотерики, годі в них дошукатися (прим. друга тема першої частини) нагадує дуже своїм сентиментом славянські народні мотиви. Але геніяльна їх обробітка рішася про красу цеї симфонії. Кляйбер диригував все з повним відданням, тому то і все звучало ідеально. Публіка довго оплескувала свого нового любимця.

НОВИНКИ. У Відні помер недавно славний піаніст Альфред Грінфельд. Був він одним з найкращих представників старої піаністичної школи і спеціалістом у віддачі вальсів Йогана Штрауса, які грав у своїх обробітках. Коли Грінфельд грав їх на концерті, — прим. славного вальса An der schönen blauen Donau, оплескам і окликам не було кінця.

¹ Коли в літі минулого року відійшов з берлінської державної опери її „Generalmusikdirektor“ Лео Блех, інтендантура покликала на його наслідника молодого диригента з Мангайму, Кляйбера. Тим почувся діткінням Штідрі, що як довголітній перший диригент опери, надіявся мабуть одержати опорожнене Блехом становище, зірвав контракт з оперою (котра хотіла його лишити дальше на становищі першого, майже рівнорядного Кляйбера, диригента — але без шумного титулу „Generalmusikdirektor“) і вінс судово скаргу проти інтендантури. Суд призначав інтендантури право і свободу в покликуванню диригентів, а Штідрі був засуджений на високу грошеву кару за зірвання контракту.

Минулого року Віденський торжественно обходив 70-ті роковини уродин Грінфельда та при цій нагоді, крім інших відзначень, дістав почесне горожанство міста Відни. Не думали тоді Віденці, що їх улюблений піаніст так скоро відіде з поміж них.

ЗНАЙДЕНО В НІМЕЧЧИНІ рукопис незнаної досі симфонії А. Дворжака, яка походить мабуть з його молодечих літ.

НАГОРОДУ 1000 ДОЛЯРІВ визначено в Америці (Coolidge — конкурс) за найбільшу камеральну композицію на один або більше голосів у супроводі струнних інструментів. Останній речинець надсилає рукопис 15-го квітня б. р. на адресу: Hugo Kortschak, 1054 Lexington Avenue, New York City.

ЗНАЙІЙ віденський компоніст Еріх Вольфганг Корнгольд, автор опер: Der Ring des Polykrates, Die tote Stadt і т. д. працює над новою опорою після тексту містерії Віденця Kaltnecker'a.

З великим успіхом стрінулась у Відні премєра опери Землінського (диригента музичної академії й опера в Празі) Der Zwerg.

Антін Рудницький

Новочасний індекс

ЛЕНИНОВА дружина (Крупська), що керує всіми справами публічного виховання, оголосила недавно список книжок, яких не вільно тримати в школих бібліотеках. Між книжками, що приносять шкоду комуністичним ідеалам і тому попали на „індекс“, стрічкою не тільки Євангеліє, Талмуд і Коран, але також твори Платона, Декарта, Спенсера, Шопенгауера, Нічше й Карляля. З московських писемників „індекс“ вичисляє м. и. Толстого й Крапоткина.

З. К.

Берлінська хроніка

ЗБОРИ „УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ“. В суботу, дня 9-го лютого, відбулися звичайні загальні збори „Української Громади“ у Берліні. Збори відбулися при невеликому числі членів і при невеликому заинтересованні й покінчилися уділеним виділові абсолюторії й залишенням цілого дотеперішнього виділу. Велика шкода, що місцеве громадянство так мало цікавиться своїм найстаршим товариством і мало відвідує суботні сходини „Громади“.

КУРСИ ЗАОЧНОЇ ОСВІТИ вступають в життя з днем 15-го лютого цього року. Для докладного поінформування, з цим числом розсилається перший проспект курсів з тим, що потрібні пояснення радо даватиме управа курсів.

ЗБОРИ СТАРШИН. Управа „Союзу Старшин“ у Берліні прохаче повідомити нас, що загальні збори „Союзу“ відбудуться в суботу, дня 16. П. в кімнатах „Курсів Зачоної Освіти“ (Шенеберг, Гауптштр. 11) о год. 5-ї вечором.

ДОПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ. У вівторок відбулась нарада ініціативного гуртка в справі оснування „Комітету допомоги втікачам західно-українських областей“. З огляду на те, що число незаможних утікачів доволі велике й тепер немає кому заопікуватися ними, рішено негайно зорганізувати комітет допомоги й розпочати зараз діяльність.

День за днем по світу

(6—13-го лютого 1924)

6. Exposé чехослов. міністра закорд. справ. — Індійський національний конгрес.
7. Підписання італійсько-російської угоди. Визнання Совітів.
8. Еспанія підписала угоду щодо Танжера.
9. Exposé болгарського міністра закорд. справ.
10. Вибори в Турингії і Любенці. Велика невдача марксистів.
11. Нові єгипетські знахідки.
12. Програмова промова Макдоналда в парламенті.
13. Виїзд „валютового“ комітету Реп. Комісії з Берліна.

Мій рідний край

МІЙ рідний край такий веселій!..... На просторі степів безмежних спустилась благодать — пишалися села в роскоші, тонули між левадами зеленими і квітли між садками; земля, политає дощем й зогріта сонцем, буяла нивами пашні; паслась годована худоба на луках, котрі заслав роскішний килим трав; летіла бжілонька до вулика — обтяжена від щедрого дару пахущих квітів...

Дівчата йшли левадою із праці — заквітчані барвистими квітками; мигтіли білі сорочки на них, гаптовані на рукавах; а вродою і радістю веселою життя були наповнені їх лиця і молодесі тіло.

Зустрів їх парубок, що йшов на зустрічі стежкою і сміх веселій та дзвінкий луна левадою. Жартує парубок й лунає радісний дівочий сміх.

У білій чистій хаті селянина обідала родина, і молода вродлива доночка поставила на стіл гарячий борщ, вареники і кашу готувала нести йому на зміну. Перехрестивши хліб, поважний селянин лама його, і на облеченім від праці в полі його чолі лягла серйозність — він уживав труду від рук своїх. І син студент, що повернувсь недавно з міста, ділив цей хліб із рідною родиною.

Мій рідний край такий веселій!...

Життя кипить в роскішному місті, палацами стоять нові будинки школ і академій — вони вмістили в своїх хоромах не тисячі, а сотні тисяч молодих сердець, котрі прагнуть вліті у себе усе знаття, мистецтво і всі таємnosti культурних храмів цих.

Крамниці люстрами широких вікон відкрилися, багацтвом роскоші й добірності вони пишаються. Книгарні розіклали міліони книг та часописів в своїх вітринах, немов хотіли світу показати цей скарб культурного народу.

Музеїв велетенські салі були відчинені для всіх. Пишилися своїм мистецтвом державні театри.

За містом цим розкинулось друге місто, відкиль неслися потяги із ріжним крамом, розвозячи його по всій країні й несучи в чужинство за обмін чужих товарів. Там робітник в часи спочинку сидить у сквері на велетенськім дасі фабрики й читає нового часописа, а на його спокійному обличчі світилася ясна думка й розум.

Стрункими лавами, байдоро, в гарнім одязі проходило народне військо і радісно його віта народ й лунає гучно: слава!..

Над простором степів, над хатами, садами сел, над велетенськими двірцями міст розквітла благодать, засяяв прapor безмежної блакиті неба та жовто-золотих полів, осяяних промінням сонця.

Мій рідний край такий веселій!..

* * *

Мій рідний край такий смутний...

Розвівсь сон, умерла дійсність. Умерла мрія, жорстока правда труить серце.

На просторі степів упала туга. На темній, похмурі села спустилось горе, повило їх плачем, покрило їх розпуковою.

На запустілім полі буя бурян, червоним цвітом крові розцвів будяк. Спалив вогонь

садки і почорніли пожарища хат, розвівав вітер смород трупів... Голодная вовчиця-маті єсть дітей своїх, скажений син вбиває батька на торгурах, повіюю іде дочка і стогоном тяжким рида народ в неволі...

Не плачуть діти на руїнах, не тужить удава по мужеві і не рида за сином маті... Страшним, безкраїм гробовищем вкрились села. В обіймах смерти, під чорними її крилами летить з холeroю чума й танцює танок тиф, сміється голод, скрегоче кистяком, голодним скреготом зубів...

Червоними, гарячими ріками кров тече між спаленими полями. Руїнами чорніє місто. Примарами, скелетами в ганчірю і бруду ідуть по місту вояки й народ ховається у погребах і шепотять бліді вуста — прокляття!..

Спустилась смерть, лягла на мертві гробвища: шукає трупів голод між руїнами і прapor крові, обдертий і брудний покрив країну...

Мій рідний край такий смутний...

Василь Некрасевич

Viola tricolor

Написав Теодор Шторм

(Кінець)

НАД хатою шуміли перші весняні бурі; зближалася година.

„Коли я не переживу цього,“ — гадала собі Інес, „то чи він і мене буде памятати?“

З перестрареними очима переходила попри двері того покою, котрий мовчки дожидає її і її будучої долі, тихо ступала, ніби було там щось, що вона боялася збудити.

Аж прийшла на світ дитина, друга донечка. Ясно зелені галузки стукали до вікна; а в кімнаті лежала молода маті, бліда і змінена; теплий румянець зник з її лиця, а в її очах горів жар, що нищив її тіло. Рудольф сидів біля ліжка і тримав її вузку руку в своїй долоні.

Насилу повернула голову до колиски, котра стояла під опікою Анни на другім боці покою. „Рудольф,“ сказала вяло; „маю ще одно прохання!“

„Ще одно, Інес? Я ще не одно почую від тебе.“

Глинула сумно на нього і її око знов спішно побігло до колиски. „Знаєш“, казала віддихаючи чим раз тяще, „я не маю жадного портрету! Ти все хотів, щоб мене змалювали якийсь добрий малляр — довше годі нам на мистецьку руку ждати. Поклич, Рудольфе, фотографа, це трохи клопіт; але — моя дитина, коли не буде мене знати; а вона повинна бачити, як її маті виглядала.“

„Підожди трохи!“ казав шукаючи байдорого тону. „Тепер воно-б тебе дуже збентежило підождемо, аж лице твое знов поповніє.“

Повела обома руками по чорному волосю, що довге й блискуче лежало на накривалі, і диким зором обкинула кімнату.

„Зеркало!“ сказала сідаючи в постелі. „Подайте мені зеркало!“ Не хотів позволити, але бабуся принесла ручне зеркало й поклала на ліжку. Жадібно вхопила його хора; та як глянула — перестрарилася сильно; взяла хустину і обтерла скло; не показувало інакше; якесь чуже, хоре, терпляче лице дивилося на неї.

„Хто це?“ крикнула нагло. „Це не я! — О мій Боже! Жадного образу, навіть тіни не лиши мої дитині!“

Кинула зеркало і худими руками затулила лицє.

Нараз почула плач. Не був це плач її дитини, що несвідомо лежала в колисці і спала. Це Несі непомічено увійшла і стала серед кімнати. Видивилася на мачуху похмурими очима і хлипаючи кусала уста. Інес побачила її. „Ти плачеш, Несі?“ спітала.

Але дитина не відповідала нічо.

„Чого ти плачеш, Несі?“ повторила нагло.

Лице дитини ще гірше спохмурилося. „За моею мамою плачу,“ вимовили малі уста майже упрямо. Хора збентежилася на хвилину, а потім простягнула руки з постелі і пригорнула до груди дитину, що ніби несвідомо підійшла до неї.

„О, Несі, не забувай своєї мами!“

Тоді двоє малих рамен обвилось кругом її ший і зашепотіли слова, котрі лиши вона розуміла: „О моя кохана, солодка мамо!“

„Не вже ж я твоя кохана мама?“

Несі не відповіла нічо, лише припала до подушок.

„Коли так, Несі,“ — довірено й щасливо шептала хора, „коли так, то і мене не забувай, Несі! Я так хочу, щоб мене памятали!“

Рудольф недвіжно приглядався тій сцені; не важився перебити; напів у смертельній трівозді, а напів у тихій радості; але трівога взяла верх. Інес знов упала на постелю; замовкla і нагло вснула.

Несі, тихо відійшла від ліжка і клякla біля колиски сестрички; з подивом приглядалася маленькій рученьці, що добувалася з повитку, а коли червоне личко скривилося і добуло з себе безрадний людський голос, то очі її зацвітилися з захопленням. Рудольф підійшов тихо і пестливо поклав руку на її голову; обернулася і поцілувала другу руку батька; а тоді знов дивилася на сестричку.

Години дальше йшли. На дворі світило полуночне сонце, а занавіси при вікнах в покою були запущені щільно. Довго сидів при ліжку коханої жінки в тупім дожиданні; гадки й образи являлися і зникали: не дивився на них, — най ідуть і най зникають! Таке вже раз було колись із ним; і зробилося йому страшно, здавалося, що живе у друге. І в друге бачить, як виростає чорне дерево смерті і як своїм темним галуззям вкриває цілу його хату. Трівожно глянув на хору; та вона спала солодко; її грудь підносилася, віддихаючи спокійно. Під вікном в цвітучих корчах приспівувала пташка; не чув її; хотів відігнати від себе ті брехливі надії, котрі обмотували його.

Пополудни прийшов лікар; нахилився над сячю і взяв її за руку, теплу і вогку. Рудольф дивився в здивоване лицє приятеля.

„Не щади мене!“ сказав. „Хочу все знати!“

„Вратована!“ — Це одиноче слово затяմив собі. І нараз почув спів пташки і нараз ціле життя вернуло. „Вратована!“ — А він вже вважав її утраченою, потонулою у великій ночі; гадав, що не переживе, сильного зворушення нинішнього ранка. Але:

„Воно спасло її
І повело у гору!“

В цих словах поета зібрал ціле своє щастя; як музика бреніли вони й бреніли в його ушах.

А хора все ще спала; а він все ще сидів біля її ліжка. Тільки нічна лампа мерехтіла в кімнаті; з городу заміські співу птахів долітав шум нічного вітру; часом ніби гарфа озвався і мовк; молоді галузки стукали легко до вікна.

„Інес!“ шепнув; „Інес!“ Не міг не вимовити її імені. Нараз відчинила очі і подивилася на нього довго, довго, ніби душа її знімалася до нього з глибини сну.

„Це ти, Рудольф?“ сказала врешті. „Я нараз знову збудилася.“

Глянув на неї і не міг надивуватися. „Інес,“ сказав, а голос його дзвенів майже покірно — „я сиджу тут вже цілі години і двигаю щастя сам оден як важкий тягар на голові; поможи мені його нести, Інес!“

„Рудольф!“ Наглім рухом піднялася вона.

„Ти будеш жити, Інес!“

„Хто це сказав?“

„Твій лікар, а мій приятель, і він не мильтиться.“

„Жити! — О мій Боже! — Жити! — Для моєї дитини для тебе!“ — Ніби нагло щось собі пригадала; закинула руки на шию мужа і ухо його притулила до своїх уст. „І для твоєї — для нашої Несі!“ шептала. А потім увільняючи його шию з обіймів, і беручи його обі руки в свої, говорила лагідно і з любовю: „Мені так легко. Не знаю, чому воно так тяжко було!“ І киваючи до нього говорила дальше: „А тепер, Рудольф, побачиш, тепер прийдуть добрі часи! Але — і підняла голову і очі свої наблизила до його очей — „але я мушу знати твою минувшість, розкажи мені ціле твое щастя! І, Рудольфе, її любий образ най висить в нашій спільній кімнаті; най вона буде при тім, як ти оповідатимеш!“

Ущасливаний глядів на неї.

„Так, Інес, най вона буде при тім!“

„І Несі! Я її повторю про маму те, що від тебе почую; те, що відповідне буде для її віку, Рудольф, тільки те —“

Він притакнув мовчки.

„Де Несі?“ спітала: „я хочу її поцілувати на добранич!“

„Вона спить, Інес,“ і легко погладив її чоло. „Вже північ!“

„Північ! Так і тобі-ж треба спати! А я — тільки не смійся з мене, Рудольф, — я голодна; я мушу їсти! А тоді колиску до моого ліжка: цілком близько, Рудольф! Тоді знов засну; чую це, справді засну, можеш йти цілком спокійно.“

Але він ще лишився.

„Перше мушу радість мати“ сказав.

„Радість?“

„Так, Інес, цілком нову радість, хочу бачити, як ти їш!“

„Ах, ти!“

А коли й це сталося, приніс з нянькою до ліжка колиску.

„Тепер добранич! Мені здається, ніби я щераз маю вснуті нашим сном повесільним.“

А вона всміхаючись показала на дитину.

Незабаром зробилося тихо. Але не чорне дерево вкривало своїм галуззям кришу дому, —

з далеких золотих колосистих нив легко хитався червоний мак сну.

Зближалося богате жниво.

І знов зацвіли рожі. На широкій стежці у великім городі здергався веселій поїзд. Нера аванзували. Він був запряжений не до візка з ляльками, а до справжнього дітчого візочка. Стояв терпеливо йтих, а Несі затягала на його дужому лобі останню спряжку. Стара Анна нагнулася під вузку будку і поправляла ще подушки, на котрих лежала безіменна дівчинка з величими розкритими очима. Несі гукнула: „Гайта, віо, старий Неро!“ і повним поваги кроком пустилася каравана в свою щоденну подорож.

Рудольф і Інес, ще краща ніж перше, сперта на його рамя, приглядалися всміхаючись, а потім пішли своєю дорогою. Перебилися здовж муру між корчами і зупинилися перед брамою. Все ще зачинена стояла. Але гілля не звисало вже як перше, поставлено наблуки, так що можна було пройти, мов крізь тіністий; листястий хідник. Хвилину слухали ріжноголосного співу пташів, котрі жили за муром в тихій пустелі. Нараз дрібні, але сильні руки Інес повернули ключем у замку і скриплівий засув відскочив. Порхнули птахи і — зробилося тихо. Брама була відчинена тільки на широть долоні; від середини обмотало її цвітуче галузяз; Інес силувалася, щось хрупотіло і шелестіло, але брама не відчинялася дальше.

„Поможи!“ сказала врешті всміхнена і втомлена споглядаючи на свого мужа.

Мужеська рука відчинила браму на розтвір; Рудольф старанно розхилив порозриване галузяз на оба боки і перед ними в повнім сяєві сонця замерехтіла рінею вкрита дорога; злегка, ніби тої місячної ночі йшли між темнозеленими коніферами, попри центрофолії, котрі сотками цвітів добувалися зпоміж дикого зілля, аж дійшли на кінці стежки до знищеної троястяної хати, перед котрою клематіси обснували геть цілу лавку. Під дахом, так як минулого року, ластівка звила собі гніздо і без страху вилітала і влітала туди. Що говорили з собою? — І для Інес була це тут тепер свята земля. Змовки і наслухували жужжання комах, що в пахощах літали. Рудольф чув це перед кількома роками, все так було. Люди вмирали, а не вже ж ті малі музики були бессмертні?

„Рудольф, — почала знову, — я щось відкрила. Візьми першу букву моєго імені і поклади її на кінець, що з того вийде?“

„Nesi!“ сказав сміючись. „Це дивно складається.“

„А бачиш! Так тоді Несі має мое ім'я. Чи ж не годиться тепер, щоби моя дитина дістало ім'я її матері. — Марія! Це звучить так добре й лагідно; знаш, це не байдуже якими іменами кликати дітей!“

Хвилину мовчав.

„Не граймося такими справами!“ сказав і сердечно глянув в її очі. „Ні, Інес; навіть обличе масі дорогої дитини не повинно перемальовувати мені її образу. Ані Марія, ні Інес, так як хотіла твоя мати, не буде зватися дитина. І Інес я хочу також мати тільки одну на світі.“

А по хвилині додав: „А тепер ти певно скажеш, що маєш упертого мужа?“

„Ні, Рудольф, я скажу тільки, що ти є справжній батько Несі!“

„А ти, Інес?“

„Підожди; я буду теж твоєю справжньою жінкою! Але —“

„Яке ще але?“

„Не зле, Рудольф! — Але — як колись минеться час, — бо колись все таки прийде кінець — коли ми всі будемо там на тім світі в котрий ти не віриш, а котрого може все таки сподіваєшся, — там, куди вона пішла перед нами, тоді — тут вона піднялася до нього і обняла його обома руками — „тоді не відтурчуй мене, Рудольф! Не пробуй навіть того — я не покину тебе!“

Пригорнув її кріпко до себе і сказав: „Robim, що близько перед нами; це найкраще, що чоловік і сам може робити і навчити других.“

„Себто?“ спіталася.

„Жаймо, Інес; так гарно і так довго, як тільки можемо!“

Нараз почули дітчі голоси від брами; дрібні до серця промовляючі звуки, котрі ще не були словами і ясне „Гей! Га!“ — сильний голос Несі. Весела будучність хати з Нероном замість коня і під опікою старої служниці віздила в город минулого.

З німецького переклав Б. Лепкий

ЗМІСТ 7-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	97
ЩЕ ПРО ГАЛИЦЬКУ ТРАГЕДІЮ	98
З ЧОГО ЖИВЕ ПОЕТ — ПРОФ. ДР. МАКСА Й. ВОЛЬФА	101
ТЕОФ. РОМАНОВИЧКА — БОГДАНА Л. 102	
УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ 1649 ПО „ФРАНЦУЗЬКІЙ ГАЗЕТІ“ — І. БОРЩАКА . 104	
ЗАОЧНА ОСВІТА — ПРОФ. В. КОВАЛЯ . 105	
ФЕЛІКС ЛЮШАН — З. КУЗЕЛІ	107
ДАВІД ФРІДРИХ ШТРАВС — К. Е. . 108	
ТЕАТРАЛЬНА ХРОНІКА — О. Г.-Л., З. К. 108	
НАЙБІЛЬША ГАЗЕТА	108
MISCELLANEA	108—109
МУЗИЧНА ХРОНІКА — А. РУДНИЦЬКОГО 109	
НОВОЧАСНИЙ ІНДЕКС	109
БЕРЛІНСЬКА ХРОНІКА	109
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	109
МІЙ РІДНИЙ КРАЙ — ВАСИЛЯ НЕКРАСЕВИЧА	110
VIOLA TRICOLOR — ТЕОДОРА ШТОРМА (КІНЕЦЬ)	110
ОГЛЯД ЧАСОПІСІВ — З. К. НА ОБГОРТЦІ НОВІ ВИДАННЯ „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ — З. К.	на обгортці
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК (з сучасних жиночих мод)	

Огляд часописів

СТАРА УКРАЇНА, I, 1924. Се наголовок нового місячного „часопису історії і культури“ під редакцією І. В. Кревецького, видання книгарні Наукового Товариства Шевченка у Львові, Ринок 10. Зміст його такий: Від редакції. Родинні літописи — Б. Барвінського. Старий Львів — В. Карповича. Слідами старої української культури — Я. Гординського. Монети Б. Хмельницького і П. Дорошенка — Ів. Крипякевича. Діялог на Різдво — М. Возняка. Замітки і матеріали (м. ін. доповнення Б. Барвінського до статті І. Борщака про Боплана в 1-ім ч. „Літопису“). Бібліографія. Взагалі видання чепурне інтересне. Ціна не зазначена.

НОВА КУЛЬТУРА, рік II, 1—2 ч., січень-лютий 1924. В поетичній частині куріоз: поема В. Гадзінського „Айнштайн“, присвяченому „великому революціонерові наук в 5-му році революції“, а в ній чимало таких образів як: „Атом на пункті розгриз зубами, тайну космосу!“ Позатим — „пролеткульт“. В науковій частині: Е. Яворовського — „Теорія згладності Альберта Айнштайна“. В літературі і мистецтві: Л. Курбаса — „Березіль“ та В. Поліщук — „Про динамічну образність і необразне напруження в ліриці“. Н.

РОГАТИНЕЦЬ, рік II, ч. 1, 2. Невеликий, але дуже цікавий локальний часопис культурного змісту. Використування локального елементу для загальних цілей робить його зразковим для подібного роду провінціональних часописів, що як де й були, то сухі й анемічні, пересипані політичними статтями та закликами. Про зміст можна мати поняття хочби із побіжного змісту 2-го числа: Культурне піднесення сільського господарства, Дивне село, Юрко Рогатинець та його часи, Словарець чужих слів, Обри, Будуймо „Народні доми“, Волинці в австрійських таборах, Думки, „Літоча Бібліотека“ Народної Школи У.П.Т., Народна Школа У. П. Т. у Рогатині, Усусус мовиться із ілюстр.), Календар, Народні Свята, Оповістки і т. д.

ПОСТУП, студентський вісник, рік IV, ч. 1 і 2. В останніх часах у нас не бракувало й не бракує студентських часописів та журналів та рідко котрій потрапив удержаніся довше як кілька місяців. Тільки „Поступ“ перetrівав усі бурі й виходить досі як „орган присвячений правді і благородній ініціативі“. Обидва числа за 1924-ий рік представляють собе добрі. В порівнанні до попереднього річника дається заважити кращий вибір белетристичної частини й краща редакція інформативного відділу. Зміст чисел теж доволі ріжкіородний. Продовжуються далі праці Д. Горнякевича: Слідами нашої культури на землях Польщі, а в ілюстрованім постійним додатку для молодших „Цікаві оповідання“. Зі статей загальнішій інтерес мають статті Дзеровича про трудову школу і Д. Яремченка про українське студентство і скавтинг.

NOVA HRVATSKA, političko - naučni mješćanik, Загреб, рік I, ч. 1. Новий студентський часопис, видаваний хорватським академічним клубом Hrvatska Narodna Omladina, поклає собі завданням згуртувати коло себе ті частини хорватської інтелігенції, що вдерхались серед сучасної кризи, й зужити їх для культурної роботи над своїм народом. Часопис хоче розвивати серед інтелігенції інтелектуальні й моральні цінності, щоб при її помочі витворити із сучасних Хорватів справжній народ у найширшому цього слова значенню. Ці погляди розвинені докладно у вступній статті головного редактора д-ра М. Вукеліча і в дальших статтях других співробітників. Часопис звертатиме більшу увагу і на славянські справи й містить уже в першому числі коротку вістку про „Історію української літератури“ Грушевського.

КРЫВІЧ, 1923, ч. ч. 1—6. Плеканню білоруської національної культури присвячений інтересно редактований місячник „Кривіч“, що від червня м. р. виходить у Ковні під редакцією П. Ластовського й Дуж-Душевського. Він має на меті не тільки „заспокоїти душевні вимови білоруського інтелігента“, але також доловити всіх зусиль до відшукання шляхів до самовизначення Білорусі у сфері духовності. Крім літературного відділу й богатого інформативного матеріалу приносить цілу серію нового, критичного матеріалу з обсягу білоруської мови, історії, культури і т. д. Деякі статті мають вартість і для україністів, напр. статті Юра Верещака про назви „Гуды“ — (Кривіч) й „Русь“ [ч. 1], Власта — Матеріали до

білоруського слівника [4], Матеріали до білоруського зільника [4] — Філологічні замітки [3, 4], Волати — Анти [6]), особливо для філологів і для істориків культури.

З. К.

Нові видання „Українського Слова“

Др. Степан Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії. (Бібліотека „Українського Слова“, Ч. 40.) Берлін, 1923. Стор. 284 (+ IV стор. каталога). М. 8°. Ціна 50 центів.

ЗЕМЛЕЗНАННЯ — пише др. Рудницький у попереднім слові до своєї книжки —, це одна з наук, які сліве не плекалися і не плекаються на Україні. Про причини цеї сумної обставини не тут місце розводитися; її висліди є такі, що дотепер не маємо наукового підручника землезнання України, а популярно-наукові підручники не можуть, нікак вийти на світ Божий! Ціле наше громадянство відзначається фатальною недостачею географічного знання. Шкода з цього йде дуже велика, так у ідейному напрямкові, як не менше й у практичному. Не засновуючи собі ось хочби величини України й її народу, не тільки наши сірі інтелігенти, але й наші політичні діячі, зводять українську справу до спільног земенника зі справами інших малих народів. Як це щодить ідеології українства, не треба довго доказувати. В практичному напрямкові недостача географічного знання має просто фатальні наслідки. Згадаю хочби це, що в останніх часах наші політичні діячі не то що щафували межовими українськими землями на право й на ліво, але по ігноранції своїй навіть не підносили домагань на величезні простори українських земель. Ніхто з них не вмів не то що використати, але навіть і піднести цеї безлічі політично-географічних, економічно-географічних, лучово-географічних і інш. аргументів, які промовляють за українською державністю на Південному Сході Європи...“

Щоб бодай вчасти запобігти цим недостачам, автор зладив оцей огляд політичної географії, переповідаючи із деякими змінами свою працю „Die Ukraine und die Großmächte“. Автор не має на меті давати викінченого підручника, а подає ряд політично-географічних нарисів, щоб допомогти до загальної орієнтації й загального пізнання предмету. Зокрема автор обговорює політично-географічне значення положення й границі України, фізично-географічні чинники в політичній географії України й питання української державності у зв'язку з її сусідами й великими державами Середньої й Західної Європи. У додатку автор розглядає українську справу з боку економічної, зокрема лучової географії.

До книжки доданий докладний річевий показник (стор. 257—282), зладжений редакційним відділом Видавництва „Українське Слово“. З. К.

„Українське Слово“ на липській ярмарці

ЩОБ познайомити широкий загал з українським видавничим рухом, „Українське Слово“ рішило взяти знову участь у цьогорічній весняній ярмарці у Липську. Треба заважити, що „Українське Слово“ є першою українською фірмою, що стало бере участь у липській ярмарці.

Дві гарні українські полтавські плахти купити Адміністрація „Українського Слова“

„ЗОЛОТІ ВОРОТА“

Альманах Січових Стрільців

Редактував Комітет під проводом Івана Кедрина-Рудницького

35 аркушів великого формату (4⁰) появиться з початком лютого
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ В БЕРЛІНІ

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА:

I. Передмова від Редакції.

II. Січові Стрільці.

Восинно-історичний нарис. Написали:
I. частину — Василь Кучабський;
II. частину — генерального штабу
генерал-хорунжий Марко Беаручко.
E. Коновалець. Причини до історії
ролі Січових Стрільців в українській
революції.
B. Старосельський. До ідеольгічної
історії стрілецького руху.
B. Кедровський. Початки організації
української армії.
M. Лозинський. Українська держав-
ність за Гетьмана Г. Скоропадського.
M. Капустянський. Світова війна і
наша визвольна боротьба.
B. Садовський. Армія і нація.
B. Сальський. Армія. (Національна,
регулярна і демократична армія під-
ставою української державності.)
I. Бочковський. Національні легіони
в історії визвольних змагань поневоле-
них націй.
M. Возняк. Визвольна легенда.
M. Галуцинський. Значіння геройської
традиції.
I. Крипакевич. Біла Церква (історичний
нарис).
Ілько Борщак. Початки української
військової дипломатії.

III. Літературна частина.

Остап Грицай. Лицарству України (вірш).
Марко Черемшина. Туга (опов.).
Джакомо Леонарді. О, рідний краю мій...
(вірш). Переяслав Мих. Рудницький.
Моріс Метерлінк. Геройство (опов.). Пере-
яслав Мих. Рудницький.
Василь Пачовський. У квадраті смерті (вірш).
Оеніш Маковей. Із записок учасника світової
війни. (Оповідання з ілюстраціями.)
Уот. Уїтман. Бийте! Бийте! Баркани (вірш).

Проспер Меріме. Добуття редути (опов.).
Переклада М. Струтинська.
Ольга Кобилинська. „Зійшов з розуму...“
(опов.).

Детlef фон Мілешрон. Спомин (вірш).
Переклав Остап Луцький.
Юліан Ошлєльський. Яничари (1907) (оповід.).
Думки Наполеона.
Томас Гарді. Легенда з 1804 (оповід.).
Перекл. Роман Гайдук.
Роман Купчинський. Дума про смерть
Хведора Черника (вірш).
Клим Поліцький. Лицар абсурду (Із днів
сучасного). Оповідання.
Михайло Рудницький. Герою впавший
в бою (вірш).
Густав Фльобер. Сцена з французької
революції. Переяслав Мих. Рудницький.
Ол. Бабій. Прийдуть до Вас...
Богдан Лепкий. Хочу побачити II (опов.).
Еміль Вергари. Сьогодні (вірш). Переяслав
Остап Луцький.
Джозе Марія де Гередія. Вечір по битві
(вірш). Переяслав Мих. Рудницький.
Антін Крушельницький. Смішний епізод
(Правдива історія з недавнього мину-
лого). (Опов.).

О. Олеєв. Сон під Крутами (вірш).
B. Гюго. Мазепа. Вірш у перекладі Мих.
Рудницького.

IV. Важніші дати й випадки з життя й діяльності Січових Стрільців.

Реєстр старшин Січових Стрільців.
Список поляглих С. С.

V. Некрольоги.

VI. Бібліографічний відділ.

В. Дорошенко. Січове Стрільцтво в літера-
турі. (Бібліографічний огляд літера-
турі до історії Січових Стрільців.)

VII. Список ілюстрацій.

Зміст.

Книжка багато ілюстрована й матиме коло 200 ілюстрацій в тексті; обортку,
вінти, заставки, ініціали й кінцевки роботи ар. мал. Павла Ковжуна; крім цього від-
битку Памятної Медалі Українських Січових Стрільців, 9 великих кольорових образів
I. Іванця, L. Перфецького й P. Холодного (м. і. Повстання у Київі, Смерть Черника,
Баталістичні образи, портрет Мазепи), 7 великих табло з фотографічними знімками
а) Стрілецької Ради в ріжні часи; б—г) визначніших підстаршин Армії У. Н. Р.; д) дея-
ких підстаршин Січових Стрільців; е) деяких визначніших старшин Галицької Армії і
е) деяких поляглих чи померлих Січових Стрільців; 29 воєнних плянів та нарисів і т. д.

Книжка к сштуватиме:

в картоні дол. 15.—
в оправі , 25.—

в полотняній оправі дол. 35.—
люкс. видання, опр. в півшнірок „ 50.—